

Національний університет «Острозька академія»

Факультет романо-германських мов

Кафедра англійської філології

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему:

Лексико-семантична характеристика англійських ЛО на позначення поняття конфлікту (на матеріалі «Suits» 1- 2 сезон)

Виконав: студент(ка) II курсу, групи ЗМА-61

спеціальності: 035 Філологія

спеціалізації: 035.041 Германські мови та літератури

(переклад включно), перша – англійська

Шемчук О.О.

(прізвище та ініціали)

Керівник: к.ф.н., доц. Крайчинська Г.В.

(прізвище та ініціали)

Рецензент _____

(прізвище та ініціали)

Роботу розглянуто і допущено до захисту

на засіданні кафедри англійської філології

протокол № ___ від “ ___ ” _____ 2021 р.

Зав.кафедри _____ Анатолій Худолій

Острог – 2021 рік

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕКСИЧНИХ ТА СЕМАНТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПОНЯТТЯ «КОНФЛІКТ» В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	8
1.1.Лексичне значення слова	8
1.2.Структура лексичного значення слова.....	12
1.3.Поняття про лексико-семантичну характеристику	18
РОЗДІЛ 2. УЗАГАЛЬНЕННЯ ПОНЯТТЯ «КОНФЛІКТУ» ЯК СОЦІАЛЬНОГО ТА ПСИХОЛОГІЧНОГО ФАКТОРА	28
2.1.Види та типологія конфліктів.....	28
2.2.Теоретичні підходи дослідження конфліктів	36
РОЗДІЛ 3. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛО НА ПОЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «КОНФЛІКТУ»	46
3.1. Опис ЛО, які позначають поняття «конфлікт», зібраних на матеріалі словника«Thesaurus of English Words and Phrases»	46
3.2.Опис ЛО, які позначають поняття «конфлікту», зібраних на основі серіалу «Suits» 1-2 сезон	61
3.3. Порівняльна характеристика ЛО на позначення поняття «конфлікту» за метеріалами словника «Thesaurus of English Words and Phrases»та серіалом «Suits» 1-2 сезон	78
ВИСНОВКИ	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	90
ДОДАТКИ	95
Додаток А	95

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

ДК – денотативний компонент

КГС – категоріально-граматична сема

КК – конотативний компонент

ЛМР – лексико-граматична сема

ЛО – лексична одиниця

ЛСВ – лексико-семантичний варіант

ЛСГ – лексико-семантична група

ЛСП – лексико-семантичне поле

ВСТУП

Актуальність роботи. Конфлікт є невід'ємною частиною людського життя. В будь-якій сфері повсякдення може виникнути конфліктна ситуація. Соціальні конфлікти неминучі в будь-якому суспільстві, оскільки вони є необхідною умовою суспільного розвитку. Процес суспільного розвитку складається з конфліктів і консенсусів, злагоди і протиборства. Соціальна структура суспільства з її жорсткою диференціацією різних соціальних шарів, груп та окремих індивідів є невичерпним джерелом конфліктів. Ускладнення соціальної структури, диференціація суспільства, поява свободи, плюралізму, протилежних, а іноді і взаємовиключних інтересів, цілей, цінностей створюють джерела для потенційних конфліктів. Але одночасно, в складній соціальній системі існують механізми успішного врегулювання і вирішення конфліктів. Тому проблема будь-якого суспільства полягає в тому, щоб не допустити або максимально знизити негативні наслідки конфлікту, використувати його для позитивного вирішення наявних проблем.

Не зважаючи на те, що поняття «конфлікт», з точки зору соціології та психології, є досить вивченим питанням, для лінгвістики залишається багато аспектів цього поняття, які потрібно дослідити. Перш за все нас цікавлять англійські лексичні одиниці (ЛО), які позначають поняття конфлікту. Наша увага в основному буде зосереджена на лексичних та семантичних особливостях англійських ЛО на позначення поняття конфлікту.

Сьогодні в лінгвістичній науці існує багато праць, присвячених лексико-семантичній системі мови. На особливу увагу заслуговують роботи Л. К.Кобець «Лексико-семантична група як складник лексико-семантичної системи», Н. В. Литвинової «Природа і структура лексичного значення слова», І.А. Стерніна «Проблеми аналізу семантичної структури слова» та ін., які є цінними для нашого дослідження.

Мета кваліфікаційної роботи полягає в дослідженні англійських ЛО на позначення поняття «конфлікт» та їх лексико-семантичній характеристиці (на

матеріалі американського комедійно-драматичному серіалу «Suits» 1-2 сезон).

Виходячи з мети, пропонується вирішення наступних **завдань**:

1. визначити поняття «конфлікт»; його види, рівні, фази;
2. провести кількісний аналіз англійських ЛО на позначення поняття «конфлікт»;
3. систематизувати теоретичні засади лексико-семантичних досліджень;
4. здійснити суцільну вибірку ЛО на позначення поняття конфлікту з серіалу «Suits» 1-2 сезон;
5. дослідити ЛО на позначення поняття «конфлікт»;
6. розробити тематичну вибірку англійських ЛО на позначення поняття «конфлікт» на основі словника «Thesaurus of English Words and Phrases»;
7. провести аналіз ЛО, які позначають поняття «конфлікт» на основі матеріалу серіалу «Suits» 1-2 сезон.

Виділяють різні рівні, види та фази конфлікту, тому надзвичайно важливо виокремити фактори, за якими буде можливо віднести слово до даного лексико-семантичного поля та відповідно до однієї з семи лексико-семантичних підгруп (опозиціонування, конфронтація, війна, сварка, боротьба, відмінність, несумісність), що позначають поняття конфлікт. Також нас цікавить лексико-семантична характеристика ЛО використаних у серіалі «Suits» 1-2 сезон на позначення поняття конфлікту. Тематична вибірка слів зроблена за матеріалами даного серіалу допоможе нам сформуванню переліку ЛО, які найчастіше використовуються у повсякденному мовленні. Вибірку на основі серіалу «Suits» ми можемо порівняти з добіркою англійських ЛО здійснену на основі вибірки з 2500 слів за матеріалами словника «Thesaurus of English Words and Phrases». Лексико-семантична характеристика ЛО на основі такого порівняння допоможе не тільки охарактеризувати ЛО, але і надати список найбільш вживаних слів на позначення поняття конфлікту в англійській мові.

Об'єкт дослідження: лексичні одиниці на позначення поняття «конфлікт» в англійській мові.

Предмет дослідження: ЛО на позначення конфлікту, вибрані методом суцільної вибірки з серіалу «Suits» 1-2 сезон

Методи дослідження. Поставлені завдання та специфіка об'єкта дослідження зумовила використання в роботі таких методів дослідження: описового, що включає спостереження, інтерпретацію мовного матеріалу; компонентного аналізу; контекстного аналізу, що розкриває зміни у смисловій структурі ЛО. Ці методи допоможуть ефективно провести вибірку необхідних наукових праць, проаналізувати їх та узагальнити уже відому інформацію. Також у роботі використаний метод пояснення, для трактування певних наукових явищ, метод дедукції, завдяки якому від загального принципу процес аналізу буде переходити до конкретних одиниць. Метод класифікаційного аналізу дав змогу розділити англійські ЛО на тематичні групи, зокрема для позначення поняття «конфлікту».

Наукова новизна дослідження полягає у дослідженні англійських ЛО на позначення поняття «конфлікт». Дослідження розширить знання про дане поняття, дасть можливість сформулювати список найуживаніших ЛО, які позначають поняття «конфлікт».

Теоретична цінність роботи полягає у аналізі теоретичних джерел присвячених нашій темі. В узагальненні теоретичних та методологічних праць провідних науковців в галузі лексикології. Проведена лексико-семантична характеристика англійських ЛО пов'язаних з поняттям «конфлікт», розроблена тематична вибірка стане вагомим внеском у вивченні лексики. Теоретична значимість дослідження полягає також в тому, що його висновки та результати вносять певний внесок у розробку проблем лінгвістичної семантики мови. Відбір і систематична категоризація засобів вираження міжлюдських конфліктів у мові, структурно-семантична класифікація ЛО, які позначають поняття «конфлікт», розширюють наукові уявлення про обсяг і властивості семантичних категорій конфліктних відносин і можуть сприяти більш детальному осмисленню проблематики лексикології та лексикографії англійської мови.

Практичне значення роботи полягає у тому, що результати дослідження можуть використовуватися в навчальних цілях. Викладачі та студенти можуть користуватися результатами роботи під час підготовки до лекцій, занять з курсу «Лексикології» або ж до практичних занять з англійської мови. Результати нашого дослідження стануть корисними як для вузькоспеціалізованих спеціалістів таких як: адвокати, прокурори, соціологи, психологи та ін., так і для більш загальних спеціальностей, які у процесі вивчення англійської мови розглядають лексику пов'язану з темою «конфлікт». Матеріали дослідження можуть також бути використаними в інших наукових працях.

Апробації та публікації. Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Лінгвокогнітивні та соціокультурні аспекти комунікації» (м. Острого, 10 листопада 2021 р.). Науково-практична конференція «Концептуальні філологічні дослідження: комунікативно-культурний аспект» (м. Дніпро, 5-6 листопада 2021 р.).

Обсяг та структура дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (54 позиції), додатки. Загальний обсяг роботи становить 95 сторінок друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕКСИЧНИХ ТА СЕМАНТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПОНЯТТЯ «КОНФЛІКТ» В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

1.1. Лексичне значення слова

Мовне значення є предметом вивчення багатьох наук: мовознавства, логіки, філософії, психології, семіотики та ін. При цьому кожна з наук трактує його по-різному. Неоднаково підходять до вивчення значення і в різних галузях мовознавства.

Численні визначення значення, що пропонувалися представниками різних напрямків мовознавства, можна звести до двох основних: 1) до визначення значення як психічної, відображувальної суті, що співвідноситься з такими психічними явищами, як уявлення, емоції, поняття і т.ін.; 2) до визначення значення як реляційної сутності, як ставлення мовного знака до предмета (денотативне значення) до поняття (сигніфікативне значення), до умов акту мовлення і його учасників (прагматичне значення), до сфери або ситуації його вживання (стилістичне значення), до інших мовних знаків (структурне значення) і т.ін. [12, с. 67].

Зв'язок слова з предметом реального світу полягає в тому, що в лексичному значенні відображені основні ознаки позначуваних предметів, найбільш суттєві для розрізнення даного слова (і позначуваного ним предмета) від інших. Цей предмет може бути не тільки реально існуючим, але й уявним, навіть «фантастичним конструктом», і це теж знаходить (або має знаходити) відображення у лексичному значенні та його тлумаченні. «Предмет» розуміється досить широко, тобто як будь-яка реалія: не тільки матеріальні речі, а й ознаки, що приписуються їм, і скоєні ними (або з ними) дії тощо. Тому слово «предмет» у лексикологічному описі замінюється терміном «денотат» (лат. «позначається»), під яким мається на увазі представник класу предметів, або терміном «референт» (позначений предмет) – конкретний

предмет мови, що позначається. Відповідний компонент (абоаспект) лексичного значення називають денотативним компонентом (або денотативним значенням) [11, с.46].

Проте слова та його лексичні значення співвідносяться з реальним світом не безпосередньо, а через поняття, мислення (категорії логіки). Поняття – це узагальнений образ предмета, думка про предмет, що виділяє його суттєві ознаки. Саме у такому узагальненому вигляді поняття і втілюється у слові, у його лексичному значенні. Співвіднесеність слова з поняттям називають понятійною віднесеністю, а відповідний компонент лексичного значення – лексичним поняттям, або сигніфікатом (рідше – десигнатом), або сигніфікативним значенням [11, с. 47]. Як відомо, поняття можуть бути повсякденними та науковими. Відмінність між повсякденним і науковим поняттями можна побачити з прикладу описів тлумачних і термінологічних словників чи енциклопедичних. Перші (тлумачні словники) зазвичай описують повсякденні значення слів. Другі (термінологічні та енциклопедичні) – термінологічні значення чи самі поняття. Порівняємо тлумачення слова *вода* в енциклопедичних та тлумачних словниках української мови: 1) (оксид водню) H_2O , моль. м. 18,016, найпростіше стійке з'єднання водню з киснем. Рідина без запаху, смаку та кольору; 2) стихійна рідина, що випадає у вигляді дощу та снігу, утворює земні джерела, струмки, річки і озера, а у суміші з солями – моря. Кипляча вода перетворюється на пару, мерзла утворює лід; випари водні (волога, мокрота, вогкість) наповнюють мікроколицію у вигляді хмар, туману, роси, дощу, снігу та іншого [1, с. 108].

Розуміння мовного значення як відображальної, психічної суті утвердилося в період панування логічного і психологічного напрямків у мовознавстві, коли значення слова прирівнювалося або до поняття, або до уявлення (сукупності уявлень). Пізніше в зміст значення, крім понять і уявлень, почали включати також експресивні відтінки (*Nebensinn*), емоційне забарвлення (*Gefühlswert*), різні асоціативні компоненти. У таких випадках значення вже не ототожнювалося з поняттям або уявленням, а розглядалося як

«більш-менш складне душевне явище, пов'язане з чуттєво більш прийнятним символом» [12, с. 68], тобто як складна психічна сутність, в якій можуть виражатися мислення, почуття і воля людини. Найбільш чітко підхід до значення як до інтелектуально емоційної, психічної сутності був охарактеризований Г. Стерном та Г. Кронассером. Розуміння значення слова, як відношення, пов'язано в лінгвістиці перш за все з іменами, науковців ХХ століття, Ч. Пірса, Ф. де Соссюра та Ч. Морріса, з їх знаковими теоріями мови.

Денотативний підхід до природи значення, тобто визначення значення як відношення знака (або символу) до денотату (референту), характеризує напрямок, біля витоків якого стоять Ч. Огден і І. Річардс. З ним зближується вчення про значення як мовну реакцію на мовний стимул Л. Блумфілда [15, с. 27]. Різновидом цієї концепції є і точка зору на лексичне значення як на відношення слова (знака) до соціальної культури (Е. Найда, Дж. Ферс) або типових контекстів ситуації. (Ч. Фриз).

Розуміння лексичного значення як відношення знака (такого, що означає) до поняття (означуваного) вперше розробляв у своїх лінгвістичних студіях Ф. де Соссюр. Однак у Ф. де Соссюра ми не знаходимо чіткого визначення значення і його відмежування від введеного ним поняття значимості. Більш послідовно ці ідеї відстоюють Л. Вейсбергер та С. Ульман. Останній визначає значення як «взаємовідношення між номінацією і здоровим глуздом» [12, с. 69]. На відміну від Ф. де Соссюра, Л. Вейсберг та С. Ульман трактують відношення між лексемою, що означає, (звуковою формою, назвою) і означуваним (змістом) не як асоціативний, психічний зв'язок, а як функцію, причому цей необхідний (функціональна) зв'язок зводиться до закону знака. Виділення поряд з денотативним і сигніфікативним прагматичного значення пов'язане із розподілом семіотики на семантику, прагматику і синтактику в працях Ч. Морріса. Прагматичне ж значення (у відповідності з поглядами Блумфілда) визначається як позамовна реакція (поведінка), що викликається мовним

стимулом (знаком). У нього включаються також оціночні та емоційно-експресивні компоненти значення.

З прагматичним перехрещується стилістичне значення. Л. М. Курченко під стилістичним значення розуміє ті додаткові, до власне лексичного, предметного або граматичного значення ознаки, які мають постійний характер і відтворюваність в певних умовах і входять у семантичну структуру мовної одиниці [13, с. 70].

У структурному мовознавстві поширення отримав погляд на значення, як на відношення знака до інших знаків. Цей вид значення часто називають структурним (або диференціальним). Оскільки і в парадигматичні, і в синтаксичні відносини одиниці мови вступають як за своїм означаючим (форма), так і за своїм означуваним (значенням), можливі різні концепції структурного значення. Вони і були реалізовані в різних напрямках структуралізму. У дескриптивній лінгвістиці, наприклад, розвивалося розуміння значення перш за все як відношення означаючими знака. При цьому дескриптивісти в основному вивчали синтагматичні відношення між знаками («лінгвістичними формами»), тобто синтаксичні значення (валентності), залишаючи часто поза увагою їх парадигматичні відносини, тобто диференціальні значення (значущості). Останній тип структурного значення розглядався у глосематиці, де вивчали, як «валентності», так і «значущості».

Виділяють наступні типи значень:

1) основні, або первинні, і похідні, або вторинні, номінативні значення (за типом дериваційних відносин всередині багатозначного слова) (*краплі дощу і очні краплі*);

2) прямі і переносні значення (за характером їх предметно понятійної співвіднесеності);

3) прямі номінативні і експресивно-синонімічні значення (за парадигматичними зв'язками слів, за їхнім місцем в складі парадигми) (*одягнути – облягти*);

4) синтаксично вільні і невідільні значення: фразеологічно пов'язані (*відростити волосся / вуса, бороду, нігті*), функціонально-синтаксично обмежені (Вона у нас молодець; Вікна виходять у сад) і конструктивно зумовлені (*плакатися на що-небудь, розібратися в чому-небудь*).

Отже, лексичне значення – це структурне утворення, яке являє собою сукупність ознак і компонентів, які встановлюються за допомогою процедури компонентного аналізу. Також варто зазначити, що лексичне значення має неоднорідну (гетерогенну) структуру. Типологія лексичних значень продовжує розвиватися і уточнюватися.

1.2. Структура лексичного значення слова

Лексичне значення слова певним чином організоване і являє собою сукупність ознак і компонентів, які встановлюються за допомогою процедури компонентного аналізу. До макрокомпонентів лексичного значення відносяться денотативний компонент (ДК) і конотативний компонент (КК). Денотативний компонент – це предметно-понятійна або понятійна інформація, пов'язана з відображенням позамовної дійсності, суб'єктивної або об'єктивної [8, с. 129]. У ДК закріплюються результати пізнавальної діяльності людини, пов'язані з перетворенням ознак реального предмета в ідеальну сутність. Конотативний компонент виражає відношення мовця до предмета номінації у формі емоції або оцінки денотата. Конотативний компонент включає емоційну оцінку, надмірність, образний компонент. Загалом лексичне значення слова можна представити таким чином: ЛЗ = ДК [ДК + ДК2 + ДК3 + ... + ДКП] + КК [КК + КК2 + + КК].

При використанні слова в мові людина надає йому певну характеристику, той чи інший відтінок, тобто вкладає в дане слово індивідуально-авторське ставлення до предмету, який вона називає цим словом (конотативний аспект значення). Всі аспекти лексичного значення слова складають смислове поле слова (сенс), яке можна уявити як набір мінімальних змістовних одиниць – сем. Семи, на відміну від лексичного значення, є одиницями, що мають лише план

змісту, вони більш абстрактні, що дає можливість одній і тій самій семі входити в значення різних слів.

Залежно від того, яку роль відіграють семи в структурі лексичного значення, лінгвісти розрізняють їх кілька видів. Найзагальніші семи – категоріально-граматичні, характерні для слів однієї частини мови («предмет» для іменників, «ознака» для прикметників, «дія» для дієслів і т.д.).

Лексико-граматичні семи властиві словами однієї частини мови, але не є однаковими для всіх слів цього розряду (наприклад, семи «натхненність», «бездушності» для сем з категоріально-граматичною семою «предмет»). Серед лексичних сем можна виділити такі, які характеризують значення не одного слова, а цілої групи слів («колір» для слів червоний, синій, жовтий, зелений і т.д.). Ті семи, за допомогою яких одне значення відрізняється від іншого, називаються диференціальними.

Тільки значення повного набору властивих даному слову сем, а також сем, потенційно можливих, дає уявлення про лексичне значення слова. Відомий мовознавець ХХ століття В.В.Виноградов [12, с. 187] відзначав, що слово, незалежно від його даного вживання, присутнє у свідомості з усіма значеннями, з прихованими і можливими, готовими при першій потребі спливати на поверхню. Але, звичайно, те чи інше значення слова реалізується і визначається контекстом його вживання, наприклад, учень першого класу; шофер першого класу; світлий, затишний клас. Виходячи зі сказаного, підкреслимо, що дослідники (Е.В.Кузнєцова, Ю.А. Найда, О.Н. Селіверстова та ін.) прийшли до розуміння структурно-ієрархічної впорядкованості сем як мінімальних компонентів сенсу. Слідом за названими вченими ми вважаємо, що існуюча ієрархічна впорядкованість сем описується як градація від найбільш узагальненого значення до найбільш конкретизуючого: категоріально-граматична сема (КГС), лексико-граматична сема (ЛМР), диференціальна сема (ознака).

Не будучи тотожними, поняття і лексичне значення слова існують в єдності. Поняття виражається словом, існує в слові, іншій формі для поняття

немає. Слово, в свою чергу наповнюється змістом завдяки тому, що співвідноситься з поняттям, а через нього і з явищами дійсності.

Як мислення існує в єдності з мовою, так і поняття існує в єдності зі словом, зокрема з його лексичним значенням. На підтвердження того, що лексичне значення слова і поняття, виражене даними словами, знаходяться в єдності, говорить і такий факт: поняття в міру пізнання людиною навколишньої дійсності може розширюватися і заглиблюватися. І у слова, поряд з основним лексичним значенням, з'являються додаткові значення, тобто слово стає багатозначним. Наприклад, з давніх часів існує поняття «house» і слово house як вираз цього поняття.

Основне лексичне значення слова «house» – дім,житло. Але поняття «house» з часом розширило свій обсяг, почало відображати ширше кола предметів навколишнього світу, почало вживатися в різних значеннях: 1) сім'я, люди, що живуть разом, їх господарство; 2) установа, що обслуговує будь-які суспільні потреби, наприклад, дім людей похилого віку і т.д. [13, с. 169]. Питання про співвідношення між лексичним значенням слова і поняттям є частиною більш загального питання про відношення між словом і поняттям.

Виходячи з того, що слово «двопланове» (термін Е. М. Галкіної - Федорук), в ньому відмінні звукова оболонка і лексичне значення. Звукова оболонка слова умовно співвідноситься з поняттям і не має з ним зв'язку по суті. Звукова оболонка – це умовний знак у вигляді комплексу звуків, який був закріплений колективом людей на певному етапі суспільного розвитку за групою однорідних предметів, процесів, явищ і т.д. на основі відволікання і узагальнення їх істотних ознак.

В якості третьої особливості лексичного значення слова можна виділити наступне: лексичне значення уточнюється в складі словосполучення і речення. Поза реченням більшості слів різних національних мов властиво не одне, а кілька значень. У складі речення слово однозначне. Обумовлено це смисловим і граматичним зв'язком даного слова з іншими словами, умовами комунікації. З огляду на те, що в реченні лексичне значення слова уточнюється і

конкретизується, науковці пропонують розрізняти значення слова і його вживання. Значення є стійкими і спільними для всіх, а вживання – можливе застосування одного із значень слова.

Нарешті, необхідно відзначити ще одну особливість лексичного значення слова: лексичне значення в контексті означає не тільки співвіднесеність слова з тим чи іншим предметом, явищем дійсності, а й передає оцінку, ставлення мовця, що і становить експресивну форму слова. Значення кожного слова має особливу експресивну форму, що коливається в залежності від контексту. Слово є одночасно і знаком думки мовця, і ознакою всіх інших психічних переживань, що входять в задачу і намір повідомлення. Зазначена особливість лексичного значення слова є надзвичайно важливою, оскільки в процесі спілкування необхідно не тільки назвати предмети, ознаки, дії, але також передати своє ставлення до явищ, процесів, подій. Цим цілям служить, поряд зі структурою речення, його інтонацією і т.д., також і експресивне забарвлення слова, включеного в речення (не випадково у цьому випадку в лексикології прийнято характеризувати лексику з експресивно-стилістичної точки зору).

Однак в лінгвістичній літературі до теперішнього часу залишається дискусійним питання про те, чи є емоційна оцінка частиною лексичного значення чи все таки стоїть за його межами. Традиційна точка зору стверджує, що емоційна оцінка – невід’ємний елемент лексичного значення. І хоча загально визнане визначення, такими науковцями ХХ століття як: Е.М.Галкіна-Федорук, А. А. Реформатський, Н. А. Кузьміна, Н. М. Шанський та ін., полягає в тому, що лексичне значення включає лише понятійно-предметний зміст, практично не заперечує єдності понятійно-предметного і емоційно-оцінного компонентів лексичного значення.

Розрізняють три типи лексичних значень слів:

- 1) пряме, або номінативне;
- 2) фразеологічно пов’язане;
- 3) синтаксично обумовлене [13, с. 106].

В основу класифікації покладено ступінь сполучуваності слова з іншими словами мови. Якщо зв'язки слова з іншими словами відносно вільні і різноманітні, то слово має пряме лексичне значення. Наприклад, слова *red, new, flower, man, to go, to build, to run* і т.д., мають вільне лексичне значення. Слово *flower* в повному значенні вживається в поєднанні з такими словами як *to grow, to bloom, to wither, lovely, rare, wild, spring* та ін.

Таким чином, в залежності від характеру номінативної функції, зв'язку слова з предметами і явищами дійсності розглядаються як два види (або типи) лексичних значень: прямі, основні (головні) і переносні, приватні значення. Переносні можуть бути поділені на переносні з погаслою образністю (*the bow of the ship, the wings of the plane*) і переносно-образні (*golden boy/girl, stone-faced* та інші).

За ступенем семантичної мотивованості виділяються два види значень слова: непохідне (невмотивоване, первинне) і похідне (мотивоване первинним, вихідним значенням, що є вторинним). Вмотивованість буває семантично пов'язана з вихідною, первинною номінацією, а також характер мотивованості похідних значень може бути складнішим: окрім зв'язку з первинним значенням істотним є загальна дериваційна залежність [12, с. 68].

Якщо слово вживається лише в стійких зворотах мови, для нього характерно фразеологічно пов'язане лексичне значення. Синтаксично обумовлене значення проявляється в певній синтаксичній функції і найчастіше при вживанні слова в переносному значенні.

За можливістю лексичної сполучуваності або виду синтаксичних відносин між словами, виділяються значення вільні і невольні. Якщо сполучуваність слів виявляється широким, то значення, якими вони володіють, є вільними. Однак «свобода» лексичної сполучуваності – поняття відносне, бо вона відрізняється предметно-логічними відносинами слів у мові, наприклад, не можна з'єднати слово *рука* зі словами *весела, глибока* і т.п.

Слова, логічна сполучуваність яких обмежена не тільки предметно-логічними відносинами, але і власне мовними, володіють невольними

значеннями. Серед лексично невірних виділяються дві групи значень слів: фразеологічно пов'язані і синтаксично зумовлені з різновидом конструктивно обмежених (або обумовлених).

Фразеологічно пов'язаними є такі значення, які реалізуються тільки в умовах певних поєднань даного слова з вузькообмеженим, стійким колом ЛО, тобто в так званих фразеологічних поєднаннях. Зв'язки слів у цих поєднаннях обумовлені не предметно-логічними відносинами, а внутрішніми закономірностями лексичної системи мови.

Синтаксично зумовленими виступають такі переносні значення, які з'являються у словах при виконанні незвичайної для них функції в реченні. Такі значення слів є «функціонально синтаксично зумовленими». Різновидом синтаксично зумовлених значень є конструктивно обмежені (або обумовлені) значення. До них відносяться такі, які реалізуються тільки в умовах певної синтаксичної конструкції, тобто в поєднанні з іншими словами, кількість і склад яких можуть бути нічим не обмежені.

За значеннями функцій виділяється два типи лексичних значень слова:

- 1) власне-номінативні;
- 2) експресивно-синонімічні.

Власне номінативні – такі значення слів, які використовуються насамперед для того, щоб дати назву предметам, явищам, якостям, діям і т.д. У семантичній структурі слів, що володіють подібним значенням, як правило, не знаходять відображення додаткові ознаки (наприклад, оціночні). Однак у процесі подальшого вживання ці ознаки можуть з'явитися. Номінативнимбудезначенняслів:nonsense, move, proud, riding, horse, dog, burden, helper, retribution, travelібагатоінших.

Експресивно-синонімічне – таке значення, в якому основним є конотативна, або емоційно-оцінна ознака [9, с. 262]. Слова з таким значенням виникли як додаткові експресивно-емоційні найменування вже існуючих в мові номінацій з денотативним значенням. Наприклад, кожне з наведених нижче слів у відповідному контексті може бути замінено словом, що володіє

експресивно-синонімічним значенням: meditation - thinking, go - move, be proud - rise, move - crawl, travel - voyage і т.д.

Слова з такими значеннями існують в мові самостійно і відображені в словниках, проте сприймаються в свідомості носіїв мови за асоціаціями з їх номінативними синонімами. Так, chatter – не просто «говорити», а «говорити багато, швидко про щось незначне», boast – не тільки «пишатися», а «ставати особливо гордим, зарозумілим». Тому поява слів з експресивно - синонімічним значенням можлива лише за умови існування в мові нейтральних лексичних одиниць, що виконують власне номінативні функції.

Отже, лексичне значення слова – це не тільки його безпосередня (або опосередкована) співвіднесеність з наведеним конкретним (або абстрактним) предметом. У значенні слова (тобто в його семантичній структурі) відображені і загальні предметно-логічні зв'язки, і відносини з лексичними значеннями інших слів даної (або близькою) лексичної парадигми, і межі лексичної сполучуваності, і характер лексико-граматичної віднесеності (саме тому в словниках вказується частина мови, до якої відноситься визначене слово, а також загальні формально-категоріальні значення) і властиві слову емоційно-експресивні властивості. Значення слова – поняття історичне. Воно змінювалося та продовжує змінюватися, в його змісті висвітлюються ті суттєві (мовні і позамовні) ознаки, які характерні для кожного періоду розвитку лексики.

1.3. Поняття про лексико-семантичну характеристику

Лінгвісти переконані, що саме у лексиці зберігаються національні риси культури, досліджуючи мовні одиниці можна зробити висновки як створюється уявлення про навколишню дійсність, накопичуються та зберігаються знання у конкретній мові. Такі науковці кінця ХХ - початку ХХІ століття: Ф. С. Бацевич, І. О. Голубовська, Джон Лайонс займалися дослідженням лексики. В.В.Левицький описував принцип системного підходу вивчення ЛО. Цей принцип передбачає дослідження не окремих слів, а цілих лексико-семантичних мікросистем. Лінгвісти стверджують, що мова – це система, яка

має певну структуру. Системний підхід базується на дослідженні певного лексико-семантичного поля, до якого входять ЛО, які мають тісні семантичні зв'язки, також на основі цього відбувається їхній аналіз. Науковці характеризують лексико-семантичне поле як складну систему, компоненти якої пов'язані семантикою незалежно від їхньої частиномовної приналежності [8, с. 130].

Дослідженню питань семантики слова присвячений особливий розділ мовознавства, який називається семасиологією, об'єктом якого є лексична семантика слова, його значення, або слово з точки зору змісту. Інакше кажучи, об'єкт семасиології – це, перш за все, семема і її складові, тобто семи. У лексикології семема називається окреме лексичне значення слова, або, за визначенням Н. Новікова, «елементарне значення слова (лексико-семантичний варіант слова)»; під семою розуміється мінімальна гранична складова частина (компонент) елементарного значення, тобто окремий компонент лексичного значення слова (від грец. *sema* – «знак») [21, с.80]. Можна порівняти з поняттями фонема і фону (фони), морфеми і морфа (морфи), лексеми і лекса (лекси), що розрізняються в плані вираження відповідних мовних одиниць. Найважливішими завданнями семасиології є: визначення поняття лексичного значення слова, або семема; класифікація лексичних значень слів; пояснення семантичної структури слова, структури лексичного значення слова і деякі інші.

Розрізняються семантична структура слова і структура лексичного значення слова. Перша включає сукупність окремих варіантів лексичного значення слова (лексико-семантичних варіантів), серед яких виділяються основні значення і похідні – переносні і спеціалізовані. Кожен лексико-семантичний варіант є ієрархічно організованою сукупністю сем – структурою, в якій виділяється інтегроване родове значення (архісема), диференційована видова (диференціальна сема), а також потенційні семи, які відображають побічні властивості предмета, реально існуючі або приписувані йому

колективом. Ці семи важливі для формування переносних значень слів [9, с. 262].

Під семантикою мається на увазі весь зміст, інформація, що передаються мовою або будь-якою його одиницею, словом, граматичною формою слова, словосполученням, реченням. Безпосередньо спостережуваний осередок семантики – повнозначне слово (іменник, дієслово, прислівник, прикметник – організовані за принципом «семантичного трикутника»: зовнішній елемент – послідовність звуків і графічних знаків – пов'язаний у свідомості і в системі мови, з одного боку, з предметом дійсності: річчю, явищем, процесом, ознакою, який називається в теорії семантики денотатом, референтом, з іншого боку, – з поняттям або уявленням про цей предмет, який називається змістом, сигніфікат, інтенціонал, означуваним. Ця схема відображає семантичні відносини.

Семантичні відносини розглядаються з різних точок зору. До парадигматики відносяться угруповання слів у системі мови, основою яких виступає опозиція – синонімія, антонімія, гіпонімія, паронімія, гніздо слів, сім'я слів, лексико-семантична група, а також найбільш загальне угруповання слів – поле. Розрізняються поля двох основних видів: 1) об'єднання слів за їх відношенням до однієї предметної області – предметні або денотатні поля, наприклад, кольоропозначення, назви рослин, тварин, міри, ваги, часу і т.д.; 2) об'єднання слів за їх відношенням до однієї сфери уявлень або понять – понятійні або сигніфікатні поля, наприклад, позначення душевних станів людини (почуттів радості, горя, обов'язку), процесів мислення, сприйняття (бачення, нюху, слуху, дотику), можливості, необхідності. У предметних полях слова організовані переважно за принципом «простір» і за принципами співвідношення речей: частина і ціле, функція (призначення) і її аргументи (виробник, агенс, інструмент, результат); в понятійних полях – переважно за принципом «час» і за принципами співвідношення понять (підпорядкування, гіпонімія, антонімія та ін.) [9, с. 262].

Лексико-семантичне поле характеризується низкою ознак системності як у синхронному плані (семантична співвідносність лексем, які «ділять» поле між собою, наявність гіпонімії і гіперонімів), так і в генетично-діахронічному плані (певний набір неодноразово реалізованих мотиваційних моделей, повторюваність словотворчих моделей, повторюваність генеруючих етимологічних гнізд, що становлять лексику поля).

Лексико-семантичне поле як особлива системоутворююча одиниця володіє складною і своєрідною структурою, складові елементи якої пов'язані між собою парадигматичними відносинами. В основі організації лексико-семантичного поля лежать: впорядковані класи, лексичні парадигми різного типу, які структурують семантичне поле по вертикалі і по горизонталі. Ядро лексичного поля, як його семантичну домінанту, утворює лексична одиниця, що виражає загальне інваріантне значення.

Однією з основних властивостей структури лексико-семантичного поля є її цілісність, яка забезпечується відносинами, що передбачають входження менш складних одиниць у більш складні. Центром поля локальності є багатозначне слово «місце». У семантичній структурі цього узагальнюючого слова відбивається весь спектр обсягу поняття місця:

1. Простір, ділянка земної поверхні (знайомі місця, місцевість, край);
2. Простору, пункт, де що-небудь знаходиться, відбувається (місце перебування);
3. Простір, приміщення, точка, призначені, службовці для будь-якої діяльності (робоче місце);
4. Провінція, периферія, а також периферійні організації, установи (в протилежність центру) (делегати з місць);
5. Простір, займаний будь-яким тілом, а також вільний простір, який може бути зайнято ким-, чим-небудь (звільнити на столі місце для книг);
6. Певний простір, спеціально відведене, призначене для чого-, кого-небудь або зазвичай займане ким-, чим-небудь або (ключі висять на місці);
7. Окрема ділянка будь-якого предмета (місце удару);

8. Частина, уривок музичного або літературного твору, будь-якого тексту (краще місце в романі);

9. Посада, службове становище (отримати нове місце).

Основними (центральною) значеннями є перші чотири ЛСВ слова «місце», що формують ядро поля локативності. На першому рівні членування лексико-семантичного поля локальності виділяються три об'ємні функціональні сфери, конкретизаторами яких виступають слова: «простір» – «необмежена протяжність (в усіх вимірах, напрямках)» – повітряний, морський, світовий простір; «територія» – «простір з певними кордонами, простір землі, внутрішніх і прибережних вод, включаючи повітряний простір над ними, з кордонами, які визначаються приналежністю державі, будь-якій адміністративній області»; «споруди» (артефакти) – «те, що споруджено, побудовано».

Таким чином, лексико-семантичне поле як особлива системоутворююча одиниця, володіє складною і дуже своєрідною структурою, складові елементи якої пов'язані між собою парадигматичними відносинами. Лексико-семантична група дає можливість варіювання семантичною сутністю у межах традиційних частин мови на лексико-семантичному рівні. Лексико-семантична група є елементарним семантичним мікрополем – відносно замкнутий ряд лексичних одиниць однієї частини мови, поєднаних архісемою конкретного змісту [14, с.130].

Традиційно лексико-семантична група (ЛСГ) складається зі слів однієї частини мови (головним чином іменника, дієслова), які поєднані загальним значенням. У кожній лексико-семантичній групі можна виділити дієслово-домінанту, значення якого передає конкретну дію, стан або процес у найбільш загальному, вільному від додаткової інформації, виді. Так, наприклад, у значенні дієслова *tospeak* ідея мовлення передається у найбільш загальному вигляді, вона не ускладнюється будь-якими додатковими ознаками, що характеризують особливість мовного процесу, гучність (*towhisper, to shout*), тон (*to ask, to pray, to persuade, to beg*), швидкість мовлення (*togibber*), спосіб

вимови (to grumble, to lisp), взаємовідносини учасників мовленнєвого акту (to discuss, to talk) та ін.

Як зауважує І.А.Стернін, «лексичне значення слова обов'язково містить в собі поняття про предмет чи явище, про який відповідно йде мова, і який перебуває в певному зв'язку з іншими поняттями» [12, с. 89]. Найважливішим компонентом семантики слова виступає предметно-понятійний зміст. Без нього неможливе функціонування слова як засобу мовної комунікації.

А.Сентенберг, аналізуючи проблеми семантичних відносин членів всередині лексико-семантичної групи, додатково вводить поняття лексико-семантичної парадигми (поля). Науковець розглядає члени означеної парадигми як складові однієї визначальної (домінантної) ознаки в поєднанні з іншими, що з нею поєднуються [12, с. 84].

Визначальним словом, перш за все, є слово-домінанта ЛСП. У складі лексико-семантичної парадигми доміганта виступає у якості її системоутворюючої ознаки, яка «повідомляє» семантичну тему усієї парадигми. Вказана семантична тема, відображаючи певний елемент реальної дійсності призводить до появи двостороннього зв'язку лексичної одиниці як члена ЛСП. Іншими словами вона визначає поняття семантичної значущості і виводить його за межі чистих системними відносин. Тому що «спроби звести семантичну проблематику до вивчення тільки ... системи «чистих відносин» у мові, «звільнених» від «змістовної субстанції» (значення), призводять до крайнього структуралізму в семантиці, фактично до відмови від вивчення мови як особливої форми відображення навколишньої дійсності» [12, с. 86]. У сучасній лінгвістиці співвіднесеність різноманітних аспектів семантики лексичної одиниці (або різних аспектів лексичного значення слова) не викликає дискусій. Як стверджує Л.О.Новіков, «... різні аспекти (або різні види) значення тісно пов'язані і взаємодіють у межах єдиного цілого – лексичного значення одиниці. Їх взаємозв'язок і взаємовідображуваність пояснюється тим, що вони по-різному, з різних сторін характеризують одну й ту ж сутність» [21, с.37].

Семантична індивідуальність лексичних одиниць як членів певних ЛСП багато в чому визначається і відповідними дериваційними зв'язками. В умовах парадигматичної співвіднесеності в дію входять всі рівні їх семантичних структур. І тільки на перетині всіх цих різнорівневих контактів кожна лексична одиниця як член певної ЛСП виявляє те, що мотивує її місце в даній мовній системі, – свою семантичну значущість. У своїх лінгвістичних дослідженнях Д.М.Шмельов приходять до висновку ще більш складного обсягу поняття семантичної значущості: в якості одного з важливих критеріїв її виділення поряд з парадигматичним та синтагматичним факторами ним висувається фактор епідигматичний (або дериваційний) [6, с. 36].

Отже, між словами та їх значеннями існують дуже різні зв'язки, у своїй сукупності вони становлять лексико-семантичну систему мови, не замкнуту і рухливу, що розвивається через подолання різного роду протиріч. Ця система, на відміну від систем інших мовних рівнів, дуже численна, містить тисячі, десятки тисяч слів, найчастіше досить різноманітних за семантикою. Це створює об'єктивні труднощі (причому досить значні) у встановленні власне мовної значущості кожної лексичної одиниці, які виступають особливо рельєфно при кількісному порівнянні лексико-семантичної та, наприклад, фонологічної систем.

Виходячи з того, що семантична значущість виявляється не тільки через зв'язок з позамовною дійсністю і що ця сутність значною мірою визначається і власне мовними системними зв'язками лексичної одиниці, виступає як структурна мовна організація, що забезпечує найбільшу ефективність відповідних зіставлень потрібно визначати лексико-семантичну групу, розуміючи її, слідом за Ф. П. Філіним, як «сукупність слів, що мають близькі (в тому числі протиставлені – антоніми) та ідентичні значення з різними відтінками, диференціальними ознаками (синоніми)» [цит. за: 12, с. 47].

Слід зазначити, що лексичні одиниці включаються в певне семантичне поле на підставі того, що вони містять об'єднуючу їх архісеми.

Як відомо, елементарним семантичним мікрополем виступає лексико-семантична група – відносно замкнутий ряд лексичних одиниць однієї частини мови, об'єднаних архісемою конкретного змісту. Л.О. Новіков пропонує власне визначення поняття «семантичне поле»: «Ієрархічна структура безлічі лексичних одиниць, об'єднаних загальним (інваріантним) значенням і відбивають у мові певну понятійну сферу. З точки зору ідеографічного (ономасіологічний) опису мови, тобто в напрямку від заданого сенсу (змісту) до засобів його вираження, лексику можна представити у вигляді системи взаємодіючих семантичних полів, які утворюють складну та специфічну для кожної мови «картину світу», яка визначається його внутрішньою формою» [21, с. 41].

У склад лексико-семантичної групи входять лексеми одного лексико-граматичного класу, які відрізняються спільністю однієї з визначальних ознак їх семантичного значення, найчастіше видо-родового. У сучасній лексикології ЛСГ традиційно об'єднує слова однієї частини мови (головним чином дієслова), які об'єднані загальною дескриптивною родо-видовою ознакою і протиставлені за яким-небудь іншим розпізнавальних ознаками.

Сучасні лінгвісти (О.О. Тараненко, О.Д. Пономарів, Л.І. Шевченко та ін.) у визначенні синонімів серед наявних наукових позицій виділяють дві: згідно з однією з них, синоніми – це слова з близькими, проте різними семантичними значеннями, згідно з іншою точкою зору, синоніми трактуються як слова з тотожними значеннями. Говорячи про конструктивну значущість обох наукових парадигм щодо специфіки лексико-семантичних груп та їх складових, слід акцентувати увагу на органічній відповідності їх взаємодії. У разі, коли наявне посилення однієї з тенденцій, для прикладу, має місце семантичне уподібнення і, як наслідок, максимальне підсилення, поява абсолютних синонімів, то їх існування є нетривалим: друга тенденція – тяжіння до семантичної диференціації – своєчасно «відновлює рівновагу сил» в системі, знищуючи лексичну надмірність, що утворилася в ній. «Існування слів, абсолютно ідентичних в усіх відношеннях, – відзначає Ф.П.Філін, – невловимо

короткочасне. При такій ідентичності одне слово або зникає ... або між словами починається диференціація» [цит. за: 12, с. 49].

Якщо брати до уваги те, що сутність синонімів обумовлюється не тотожністю, а близькістю значень тих чи інших слів, а отже, визнається семантична індивідуальність синоніма як члена лексико-семантичної групи, абсолютно закономірним є те, що поява позиції регулярної взаємозамінності одного члена ЛСГ з іншим (або з іншими) її компонентом уможлиблюється лише завдяки його здатності до тої чи іншої семантичної перебудови.

Наступним аспектом в дослідженні лексико-семантичного значення слова є синтагматичний. До синтагматики відносять угруповання слів за їх розташуванням у мові відносно один одного (сполучуваність, аранжування). Основою цих відносин виступає дистрибуція. Вони формуються за допомогою статистико-імовірнісного підходу, обчислення предикатів і обчислення висловлювань.

Отже, сьогодні важливим завданням лінгвістики є лексико-семантична характеристика слова. Лексичне значення слова – це не тільки його безпосередня (або опосередкована) співвіднесеність з наведеним конкретним (або абстрактним) предметом. У значенні слова (тобто в його семантичній структурі) відображені і загальні предметно-логічні зв'язки, і відносини з лексичними значеннями інших слів даної (або близькою) лексичної парадигми, і межі лексичної сполучуваності, і характер лексико-граматичної віднесеності (саме тому в словниках вказується частина мови, до якої відноситься визначене слово, а також загальні формально-категоріальні значення) і властиві слову емоційно-експресивні властивості.

Висновки до розділу 1

Лексичне значення – це структурне утворення, яке являє собою сукупність ознак і компонентів. Лексичне значення містить денотативний і конотативний компоненти. Денотативний компонент – це предметно-понятійна або понятійна інформація, пов'язана з відображенням позамовної дійсності, суб'єктивної або об'єктивної. Конотативний компонент виражає відношення

мовця до предмета номінації у формі емоції або оцінки денотата. Конотативний компонент включає емоційну оцінку, надмірність, образний компонент.

Слова та їх лексичні значення співвідносяться з реальним світом не безпосередньо, а через поняття, мислення (категорії логіки). Поняття – це узагальнений образ предмета, думка про предмет, що виділяє його суттєві ознаки. Саме у такому узагальненому вигляді поняття і втілюється у слові, у його лексичному значенні. Співвіднесеність слова з поняттям називають понятійною віднесеністю, а відповідний компонент лексичного значення – лексичним поняттям, або сигніфікатом (рідше – десигнатом), або сигніфікативним значенням. Лексичне значення слова обов'язково містить в собі поняття про предмет чи явище, про який відповідно йде мова, і який перебуває в певному зв'язку з іншими поняттями.

Лексико-семантичне поле як особлива системоутворююча одиниця, володіє складною і дуже своєрідною структурою, складові елементи якої пов'язані між собою парадигматичними відносинами. Лексико-семантична група дає можливість варіювання семантичною сутністю у межах традиційних частин мови на лексико-семантичному рівні. Лексико-семантична група є елементарним семантичним мікрополем – відносно замкнутий ряд лексичних одиниць однієї частини мови, поєднаних архісемою конкретного змісту.

У склад лексико-семантичної групи входять лексеми одного лексико-граматичного класу, які відрізняються спільністю однієї з визначальних ознак їх семантичного значення, найчастіше видо-родового. У сучасній лексикології ЛСГ традиційно об'єднує слова однієї частини мови (головним чином дієслова), які об'єднані загальною дескриптивною родо-видовою ознакою і протиставлені за яким-небудь іншим розпізнавальних ознаками.

РОЗДІЛ 2

УЗАГАЛЬНЕННЯ ПОНЯТТЯ «КОНФЛІКТУ» ЯК СОЦІАЛЬНОГО ТА ПСИХОЛОГІЧНОГО ФАКТОРА

2.1. Види та типологія конфліктів

Для проведення дослідження ми вважаємо доцільним провести аналіз теоретичних джерел присвячених такому поняттю як «конфлікт». Перш за все, конфлікт – багатогранне соціальне явище. Конфлікт у конфліктології – це гостре зіткнення опозиційних інтересів, цілей, поглядів, що призводить до протидії суб'єктів конфлікту і супроводжується негативними почуттями з їх боку. Зіткнення суб'єктів відбувається в процесі їх взаємодії: в спілкуванні, діях, спрямованих один на одного, і поведінці.

Конфлікт виступає невід'ємним елементом різнобічної та багатопланової системи людських взаємовідносин. Незвичайна загостреність психологічних станів особистостей у конфліктних ситуаціях, відкрите зіткнення поглядів, думок, принципів діяльності й настановлень особистості – всі ці та інші психологічні складові конфлікту тривалий час привертають увагу науковців.

Термін «конфлікт» активно використовується не лише для означення збройних сутичок чи військового протистояння, а й у сфері управлінської діяльності, в сімейних відносинах, в освітньому середовищі. В сучасних умовах в будь-якому колективі важливо вміти прогнозувати і розпізнавати конфлікти, розуміти суть і причини їх виникнення, вміти ідентифікувати типи і види конфліктів, вибрати правильні стратегії поведінки в конфліктних ситуаціях, використовувати тактичні прийоми взаємодії, варіанти рішень, підходи, інструменти та техніки управління конфліктами в конкретному середовищі.

Центральне місце в конфліктології займають соціальні конфлікти, оскільки вони безпосередньо пов'язані з іншими конфліктами (внутрішньоособистісний, міжособистісний). Щоб зрозуміти рушійні мотиви вступу індивідами в конфлікт, необхідно вивчати внутрішню складову конфліктної поведінки людини – внутрішньоособистісні особливості і

конфлікти. Міжособистісні взаємодії і їх особливості розкривають властивості поведінки людини в соціумі. Всі типи конфліктів взаємопов'язані завдяки об'єднанню їх в область об'єкта конфліктології.

Прихильники різних наукових напрямів одноголосно визнавали важливу роль конфліктів в життєдіяльності сучасної суспільної спільноти, важливість їх різнобічного та ґрунтового дослідження. Але все очевиднішим виявлялися несхожість підходів окремих вчених до конфліктів, суттєві розбіжності між висунутими парадигмами науковців.

На сьогодні існує багато визначень поняття конфлікту. Так, І.Л.Рудзевич розглядає конфлікт як один із засобів самоствердження і самовипробовування особистості, оскільки дозволяє кожному учаснику виробити свої здібності й активно їх використовувати [25, с. 506]. Б.Г.Мещеряков та В. П. Зінченко розглядають конфлікт як актуалізоване протиріччя, зіткнення протилежно спрямованих інтересів, цілей, позицій, думок, поглядів суб'єктів взаємодії чи опонентів і навіть зіткнення самих опонентів [23, с. 7].

Д. Майерс під конфліктом розуміє несумісність дій і мети. Проте науковець також вважає, що взаємовідносини, у яких відсутні конфлікти, приреченні на згасання. На думку науковця, конфлікти породжують відповідальність та рішучість. Будучи розпізнаними і зрозумілими, вони можуть стимулювати оновлення і покращення відносин між людьми. При відсутності конфліктів людям важко усвідомити, а як наслідок і вирішити власні проблеми [17, с. 103]. С.Ю. Головін конфлікт тлумачить як зіткнення протилежно спрямованих цілей, позицій, інтересів, думок або поглядів опонентів чи суб'єктів взаємодії [327, с. 201]. Ю.І. Хасан також стверджує, що конфлікт представляє собою актуалізоване протиріччя. Для вирішення протиріччя у процесі зіткнення дій необхідно втілитись у саму дію. Тільки через зіткнення дій, буквально або мислиме, протиріччя себе і проявляє [28, с.306].

О. І. Мигалець визначає конфлікт як складний, багатоаспектний феномен, який залежно від сфери життєдіяльності людини може виникати будь-де, будь-

коли і траплятися будь з ким. Конфлікт виступає об'єктом не лише наукового пізнання, а перш за все є змістом людського життя, а тому необхідність його вивчення обумовлено потребою розробки, вдосконалення та покращення людських взаємовідносин [19, с. 46].

Л. В. Чайка, досліджуючи типологію вербальних конфліктів в англomовному дискурсі, обґрунтовує позицію, згідно з якою конфлікт у лінгвістиці є комплексним явищем, яке звернене до предметно-об'єктних галузей різних суспільних та гуманітарних наук, що обумовлює необхідність різнобічного вивчення конфліктів: необхідно брати до уваги не лише мовні сторони їхнього функціонування, а також соціальні, етнокультурні, психологічні аспекти, але із закономірним акцентуванням у бік лінгвістичної науки. Як складне семантично-прагматичне явище поняття «конфлікт» представлено сукупністю різнорівневих мовних одиниць, що репрезентують позитивну, негативну, нейтральну або амбівалентну реакцію комуніканта на зміст повідомлення спрямовані на реалізацію певного комунікативного наміру і досягнення очікуваного перлокутивного ефекту [29, с. 28].

Мовні засоби вираження конфлікту мають загальний характер, їх форма, позиція в мовному акті виконує функції переконання адресанта, змалювання бачення тієї чи іншої проблеми адресатом, відстоювання комунікантом власних інтересів, висловлювання наказу чи бажання або, навпаки, можуть виражати виправдовування, вибачання [16, с. 168].

Таким чином, можна дійти висновку, що в нинішній час існує два поширених поняття конфлікту. У першому випадку, конфлікт – це зіткнення сторін, думок і сил. При такому підході існує можливість виникнення конфліктів, як в живій, так і в неживій природі. У цьому випадку такі поняття, як «конфлікт» і «протиріччя» мають тотожні значення. У другому випадку, конфлікт є зіткнення протилежних цілей, інтересів, позицій, думок або поглядів суб'єктів взаємодії. Звідси виходить, що суб'єктом даної взаємодії може бути або людина, або група людей. Конфлікт розуміється, як особливо гострий спосіб усунення протиріч, які виникають в ході взаємодії. Він полягає в

протидії суб'єктів конфлікту і, як правило, супроводжується негативними емоціями. Протидія може виникати в трьох сферах: спілкуванні, поведінці, діяльності.

Визначення конфлікту можна розкрити через наступні положення [3, с.44-45]:

1. Стан відкритої, часто затяжної боротьби; битва або війна.
2. Стан дисгармонії у відносинах між людьми, ідеями чи інтересами; зіткнення протилежностей.
3. Психічна боротьба, що виникає як результат одночасного функціонування імпульсів, бажань або тенденцій, щовзаємно виключають один одного.
4. Протистояння характерів або сил в літературному або сценічному творі, особливо головна опозиція, на якій будується сюжет.
5. Емоційне напруження (хвилювання, неспокій), що виникає в результаті зіткнення протилежних імпульсів або нездатності узгодити, примирити внутрішні імпульси з реальністю або моральними обмеженнями.

Термінологічне значення лексеми *conflict* в зарубіжній науці виявляється на базі дефініцій, представлених в низці існуючих в даний час словників, які фіксують семантичний обсяг поняття *conflict* як рівень його пізнання (пізнаваності) в певний момент часу. У одному з ранніх словників іменник *conflict* позначається за допомогою лексем *violent collision: a struggle or contest: a battle: a mental struggle* [33, с. 195]. Що стосується сучасних словників «Oxford Dictionary» і «Cambridge Dictionary», вони характеризують конфлікт як суперечність, що виникає при зіткненні несумісних поглядів, позицій та інтересів: *a serious disagreement or argument, typically a protracted one* [45]; *an active disagreement between people with opposing opinions or principles* [37]. У вищевказаних лексикографічних джерелах лексична одиниця *conflict* коментується також за допомогою лексем, які розкривають такий відтінок конфлікту, як «боротьба»: *a prolonged armed struggle* [44]; *fighting between two or more groups of people or countries* [38]. В інших словниках, «Longman

Dictionary of Contemporary English» і «Collins English Dictionary», трактування поняття *conflict* доповнюється такими моментами: a state of disagreement or argument between people, groups, countries; fighting or a war; a situation in which you have to choose between two or more opposite needs, influences, etc.; a situation in which you have two opposite feelings about something [44]; serious disagreement and argument about something important; a state of mind in which you find it impossible to make a decision; fighting between countries or groups of people; a serious difference between two or more beliefs, ideas, or interests [41].

Підсумовуючи дані визначення, зазначимо, що конфлікт в наш час сприймається як спосіб взаємодії, прояв соціальних відносин між людьми і країнами, боротьба, протиборство, що виникає при зіткненні несумісних поглядів, позицій та інтересів. Наведений вище аналіз дефініцій дозволяє зробити висновок, що для вказівки на основний когнітивно-семантичний компонент структури розглянутого поняття більшість тлумачних словників у дефініції до лексеми *conflict* пропонує лексеми *disagreement*, *fighting*, і в двох словниках у дефініції наводиться лексема *argument*.

Конфлікт, як проблема, розглядався багатьма психологами впродовж тривалого часу і продовжує вивчатися донині. Умовно, дослідження в цій галузі можна поділити на два етапи: до середини ХХ століття конфлікт не був самостійним предметом вивчення, він не виділявся і на ньому не акцентувалася увага. Психологів цікавили причини його виникнення і наслідки даного феномена. Автором однієї з перших концепцій, присвячених людській конфліктності, є психолог З. Фрейд, в якій він вказує на необхідність пошуку причин міжособистісних конфліктів у сфері несвідомого. Пізніше, К. Хорні, Е. Фром та Г. Саллівен розширили межі розуміння природи конфлікту, додавши їй соціальний контекст. Згідно з позицією Е. Фрома, конфлікти між людьми виникають внаслідок труднощів реалізації в суспільстві особистісних потреб і прагнень.

З точки зору психології, конфлікт надає можливість оцінки та аналізу індивідуально-психологічних особливостей людей, що беруть участь в ньому.

Крім можливих негативних наслідків, конфліктна взаємодія, зокрема супроводжувана бурхливими емоційними реакціями, допомагає зняти людині емоційну напруженість, знижує інтенсивність негативних емоцій. Конфлікт може стати причиною для розвитку особистості, міжособистісних відносин.

До числа негативних наслідків конфлікту відносять: підвищення ворожості, падіння мотивації до діяльності і праці, умисний опір бажанням, почуття образи, негативний настрій та ін.

У сучасній психологічній науці існують численні класифікації конфліктів. Підставами для них можуть бути джерело конфлікту, зміст, значимість, тип вирішення, форма вираження, тип структури взаємин, соціальна формалізація, соціально-психологічний ефект, соціальний результат. Конфлікти можуть бути приховані та явні, інтенсивні та стерті, короточасні і затяжні, вертикальні і горизонтальні і та ін. [30, с. 88].

Розглянемо основні види конфліктів:

А. За суб'єктом конфлікту:

1) внутрішньоособистісні конфлікти:

– мотиваційні: конфлікт в умовах великої кількості; конфлікт найменшого зла; конфлікт рівності позитивних і негативних цілей (К. Левін);

– когнітивні – протиріччя несумісних уявлень: аргументація вибору, конфлікти – фантоми;

– діяльні – протиріччя, що стосуються сфери діяльності особистості: рольові, міжрольові і внутрішньо рольові;

2) міжособистісні конфлікти:

– ціннісні конфлікти – відмінності між людьми з точки зору їх ціннісних орієнтацій;

– конфлікти інтересів – відмінності інтересів;

– конфлікти через порушення групових норм або правил взаємодій;

3) особистісно-групові конфлікти;

4) міжгрупові конфлікти.

Б. Конфлікти з точки зору владних відносин:

- 1) вертикальні: конфлікти між суб'єктами, які мають різний рівень влади;
- 2) горизонтальні: конфлікти між рівними за обсягом влади суб'єктів.

В. За ступенем публічної об'єктивації взаємодії:

- 1) приховані;
- 2) відкриті.

Г. За наслідками:

1) конструктивний конфлікт – частіше виникає у разі, коли зіткнення стосується не несумісності особистостей, а зумовлене відмінністю поглядів людей на якусь проблему, на способи її вирішення. Безпосередньо конфліктогенна поведінка сприяє формуванню всебічного розуміння проблеми, а також мотивації опонента, що відстоює власну точку зору;

2) деструктивний конфлікт – веде до неузгодженості взаємодії, до його розхитування, частіше виникає незалежно від причини, що його спричинила, і легше призводить до переходу «на особистості», ніж до виникнення стресу. Для нього характерний специфічний розвиток, а саме розширення кількості залучених учасників, їх конфліктних дій, зростання негативних установок, які висловлюються на адресу один одного, гостроти висловлювань.

Д. За рівнем свідомості:

- 1) конфлікти, що виникають стихійно;
- 2) конфлікти, що виникають свідомо, цілеспрямовано.

Е. За способом виникнення:

- 1) конфлікти, що виникають об'єктивно;
- 2) конфлікти, що виникають суб'єктивно [7].

Виходячи з аналізу прийнятої в науці класифікації конфліктів, можна зробити висновок про те, що до конфліктів відносяться різнорівневі явища широкого діапазону.

Аналіз теорії конфлікту дозволяє виділити наступні положення:

1. Конфлікт є загальним і необхідним елементом людського життя. Він носить загальний характер, оскільки властивий всім сферам і рівням суспільного життя: індивідуальний, груповий, громадський. Біологічні,

психологічні, національні, культурні, економічні та інші відмінності, властиві людині і суспільству, неминуче спричиняють різноманітні і численні конфлікти.

2. Конфлікт - це суперечливе конструктивно-деструктивне явище. У своїй основі він містить і руйнування і творення, і добро і зло. Конфлікт пов'язаний зі зміною, знищенням усталеного, звичного, яке буває важко втрачати, тому він часто викликає негативні емоції. Отже, конфлікт деструктивний за своєю природою, і він залишається таким, якщо його учасники зупиняються на стадії заперечення, а не йдуть далі. Не можна отримати нове, не відмовившись від старого, не зруйнувавши його. Будь-яка конфліктна ситуація містить у собі щось нове (емоції, думки, установки, оцінки, відносини), тобто конфлікт завжди містить в собі можливість змін. Значить, він виконує не тільки деструктивні, але і конструктивні функції: забезпечує розвиток людини і суспільства, сприяє утвердженню загальнозначущих норм і цінностей. Все залежить від суб'єкта (людини, групи, класу) – чи готовий він до нового, чи хоче що-небудь змінювати в собі, своєму оточенні, умовах. Успіх багатьох людей був результатом їх пристрасного бажання подолати конфлікти, невдачі, які стали своєрідним поштовхом до їхнього руху вперед.

Конфлікт є джерелом розвитку, причиною індивідуальних і соціальних змін, починаючи із сімейних сварок і закінчуючи класовою боротьбою. Традиційні суспільства, спираються на чіткий розподіл праці, жорсткі закони, традиції, дуже стабільні, але при цьому і мало динамічні.

3. Конфлікт необхідно розглядати як завдання, що вимагає свого вирішення. Дане відношення до конфлікту необхідне для його конструктивного рішення. Якщо конфлікт розуміється як проблема, трагедія, тупик, то він таким і стає. Ставлення до конфлікту як до чергової, хоча і складної, задачі призводить до його вирішення.

Отже, конфлікт – це складний, багатоаспектний феномен, який залежно від сфери життєдіяльності людини може виникати будь-де, будь-коли і траплятися будь з ким. Конфлікт виступає об'єктом не лише наукового

пізнання, а перш за все є змістом людського життя, а тому необхідність його вивчення обумовлено потребою розробки, вдосконалення та покращення людських взаємовідносин.

2.2. Теоретичні підходи дослідження конфліктів

Конфлікт відігравав і продовжує відігравати важливу роль в житті суспільства, тому не дивно, що вивчення конфліктів – тема, яка привертає увагу багатьох вчених. Проблему конфліктів, причини та умов виникнення, шляхи вирішення досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені: Д. Бернард, М. Дойч, Г. Зіммель, Р. Кілмен, Л. Коузер, Т. Парсонс, Л. Понді, Р. Снайдера, К. Томас, З. Фрейд, К. Хорні. Окремі аспекти конфлікту і способи та методи його вирішення розглядали у своїх роботах К. Левін, Дж. Картрайт, Р. Ліпіт.

Значний внесок у дослідженні проблеми зробили сучасні науковці: Є. А. Донченко, О. С. Калмикова, І. В. Пономарьов, Т. М. Титаренко та ін.

Поняття конфлікту цікавило та продовжує цікавити багатьох вчених, зокрема соціологів, конфліктологів та психологів. На даний момент «конфлікт» є досить дослідженим питанням, проте з точки зору лінгвісти це питання не є достатньо дослідженим. Першими вченими, які почали цікавитися конфліктом, з точки зору науки, були З. Фрейд, К. Хорні, Е. Фромм. Вони досліджували конфлікт за допомогою психоаналізу і зробили вагомий внесок у розвиток цієї сфери науки. Елтон Мейо стверджував, що конфліктологія виходить з того, що поведінка людини визначається як раціональними так і ірраціональними імпульсами, тому саме через це її важко передбачити. Англійський соціолог Є. Гідденс у своїй праці розглядав проблему конфлікту та його види. Науковець визначав конфлікт як реальну боротьбу між людьми або групами, незважаючи на те, які засоби, джерела застосовує кожна із сторін. Проблематику питання продовжують розглядати сучасні вчені такі як: П. П. Горностай, В. Т. Кудрявцев та інші.

У психології існують давні традиції у вивченні конфліктів. Великий теоретичний та емпіричний матеріал, накопичений за майже 100-річний період,

відбивається в різноманітті підходів і теоретичних парадигм. Можна умовно виділити два етапи в історії вивчення конфлікту:

- 1) початок ХХ століття – 1950-ті роки;
- 2) кінець 50-х років ХХ століття – початок ХХІ століття.

Підставою виокремлення названих історичних етапів служить ступінь виділення проблеми конфлікту з низки інших проблем, що розглядаються психологією. У першій половині ХХ ст. конфлікт не ставав окремим об'єктом наукового дослідження, а розглядався як окремий елемент більш широких концепцій (наприклад, в соціометрії або психоаналізі). Представників психологічної науки переважно цікавили або наслідки конфліктів, або окремі причини, що його спричиняють, але не сам конфлікт як центральна ланка дослідження.

На рубежі 1950-1960-х рр. з'являється ціла низка дослідження, де науковий інтерес психологів звернений безпосередньо до цього феномену. Виділяються основні підходи, розробляється понятійний апарат психологічної теорії конфлікту. Серед напрямків зарубіжних психологічних досліджень конфлікту в першій половині ХХ ст. виділяються:

- психоаналітичний (А. Адлер, З. Фрейд, Е. Фромм, К. Хорні та ін.);
- соціотропний (У. Мак-Дугалл, С. Сигеле та ін.);
- отологічний (К. Лоренц, Н. Тінберген);
- теорія групової динаміки (Д. Креч, К. Левін, Л. Ліндсей);
- фрустраційно-агресивний (Л. Берковитц, Д. Доллард, Н. Міллер);
- поведінковий (А. Бандура, А. Басьо, Р. Сіре);
- соціометричний (Г. Гурвич, Е. Дженігс, С. Додд, Дж. Морено та ін.);
- інтеракціоністський (Дж. Г. Мід, Т. Шибутані, Д. Шпігель);
- теорія структурного балансу (Ф. Хайдер) [9].

1. Психоаналітична парадигма насамперед пов'язана з ім'ям визначного австрійського психолога Зигмунда Фрейда (1856-1939), який започаткував одну з перших концепцій конфліктогенної поведінки людини. Незважаючи на те що З. Фрейд займався переважно вивченням внутрішньоособистісних конфліктів,

його заслугою є вказівка на необхідність пошуку причин міжособистісних конфліктів у сфері несвідомого.

Послідовник З. Фрейда Альфред Адлер (1870-1937) стверджував, що зміст конфліктності індивіда з мікросередовищем проявляється у спробах особистості звільнитися від почуття неповноцінності і домінування одних людей над іншими. Низка американських психологів: Г. Саллівен, К. Хорні та Е. Фромм значно поглибили розуміння поняття і сутності конфлікту, вдалися до спроб внести у конфлікт соціальний контекст. Зокрема, К. Хорні (1885-1952) головною причиною виникнення конфліктів між індивідом і людьми, які його оточують, вважала нестачу доброзичливості з боку близьких людей, перш за все батьків. За Еріхом Фроммом (1900-1980), конфліктні ситуації стають результатом неможливості реалізувати індивідом особистісні прагнення і потреби у суспільстві.

2. Соціотропний підхід. У 1920-1930-і роки конфлікт починає все більше привертати увагу представників соціальної психології. За твердженням англо-американського психолога Вільяма Мак-Дугалла (1871 - 1938), у суспільстві конфлікти є неминучими, оскільки усім без виключення людям властиві соціальні інстинкти: страх, почуття стадності, бажання самоствердження і т.д. Означені інстинкти передаються людині у спадок, тому індивіди постійно вступають у конфліктні ситуації, через протиборство намагаються зайняти домінуючу позицію. Спираючись на твердження Ч. Дарвіна про те, що інстинкт боротьби за виживання забезпечує існування, розвиток виду, Мак-Дугалл розповсюдив його і на людське суспільство. Започаткована науковцем наукова парадигма соціальних інстинктів знайшла численних прихильників, що розробляли соціотропний напрямок у дослідженні конфліктів (С. Сигеле та ін.).

3. Етологічний підхід до вивчення конфлікту в 1930-х роках започаткував у своїх роботах австрійський натураліст, лауреат Нобелівської премії Конрад Лоренц (1903-1989). Вчений вперше в світовій соціології висунув гіпотезу про те, що основною причиною соціальних конфліктів виступає притаманна індивіду і натовпу агресивність. На думку вченого, для тварин і людини

властиві однотипні механізми виникнення агресивності, а агресія є постійним станом будь-якого живого організму. Етологічні ідеї К. Лоренца отримали розвиток в наукових дослідженнях нідерландського етолога Н.Тінбергена (1907-1988).

4. Вивчаючи питання групової динаміки, німецький та американський психолог Курт Левін (1890-1947) запропонував концепцію динамічної системи людської поведінки, що перебуває під напругою, і виникає у тих випадках, коли руйнується рівновага між індивідом і середовищем, що його оточує. Саме результатом такої напруга стає конфлікт. Джерелом виникнення конфліктної ситуації може слугувати несприятливий або неадекватний стиль поведінки лідера групи. К. Левін шляхи вирішення конфліктних ситуацій вбачав у реорганізації мотиваційних полів індивіда і структури взаємодії людей.

5. Група психологів Єльського університету (США) очолюваної Джоном Доллардом, беручи за основу наукові розробки З. Фрейда та К. Левіна, обгрунтувала власний підхід до природи конфлікту, висунувши фрустраційно-агресивну гіпотезу конфліктної ситуації. У цій науковій парадигмі інтегрована біосоціальна причина конфліктів – агресивність індивіда і соціальна причина – фрустрація. Агресія завжди наступає на зміну фрустрації, а випадки агресивної поведінки зазвичай передбачають наявність фрустрації.

6. Добревідомим представником поведінкового напрямку дослідження конфлікту є американський психолог Арнольд Басс (народився 1924). Причини конфліктів науковець вбачає не лише в природі людини, її вроджених якостях, а й в соціальному оточенні, яке у різні способи змінює такі якості через взаємодію особистості із соціальним середовищем, що її оточує.

7. Соціометричний підхід. Відповідно до теорії соціометрії, запропонованої психологом Дж. Морено (1892-1974), міжособистісні конфлікти визнаються станом емоційних відносин людей у суспільстві, їх симпатіями чи антипатіями по відношенню один до одного. Дж. Морено дійшов логічного висновку, що всі конфліктні ситуації, від міжособистісних до міжнародних, можуть бути розв'язані шляхом перестановки людей відповідно до їх

емоційних переваг, так щоб «соціометрична революція» дала змогу гармонізувати відносини у суспільстві.

8. Інтеракціоністський підхід. Поруч із добре відомими науковими студіями засновника символічного інтеракціонізму – американського психолога і соціолога Дж.Г. Міда (1863-1931) – широкого поширення набули дослідження представника чиказької психологічної школи Т. Шибутані. На переконання останнього, основні причини конфліктів приховані в процесі соціальної взаємодії людей. При виникненні протистоянь у системі «індивід – середовище» суб'єкт з часом починає переживати внутрішню дисгармонію і відчувати дискомфорт. Бажаючи їх усунути, людина вдається до активних дій з тією метою, щоб у будь-який спосіб пристосуватися до оточуючого середовища. Під час подібного пристосування і виникають конфліктні ситуації.

9. Теорія структурного балансу, перші положення якої висунув Ф. Хайдер, присвячена аналізу узгодженості між системою соціальних установок індивіда і його знаннями про них та поведінці. Відповідно до теорії Хайдера конфлікт виникає тоді, коли «певне ставлення єдності, приписувані умовами балансу, для людини виключається внаслідок існування відносин єдності з боку іншої людини» [9].

Аналіз ключових наукових парадигм у сфері розв'язання конфлікту на сучасному етапі засвідчує, що більшість концепції формувалися в руслі традиційних психологічних напрямів, беручи за основу теоретичні конструкції, характерні даній течії. Зазначені наукові підходи стали основою, на якій ґрунтуються психологія дослідження феномену конфлікту в останні десятиріччя.

Так, у 1960-ті роки набули популярності праці американського психотерапевта Еріка Берна (1910-1970), який, поєднуючи ідеї психоаналізу і інтеракціонізму, розробив теорію трансактного аналізу. Згідно позиції Е.Берна, у процесі людської взаємодії змають місце трансакції з трьох основних відмінних позицій: батько, дорослий і дитина. Якщо має місце непересічна трансакція, то вона породжує відносини, позбавлені конфліктності. Якщо

виникає пересічна трансакція, то це стає сигналом про деструкцію процесу комунікування, що може стати причиною виникнення конфліктів [9].

На сьогоднішньому етапі розвитку психологічної науки дослідження конфліктів сучасними зарубіжними вченими ведуться за такими поширеними напрямками: теоретико-ігровий, теорія організаційних систем, теорія і практика переговорного процесу [36, с. 122].

1. Розробники теоретико-ігрового підходу до конфлікту головним завданням бачать побудову універсальної схеми взаємодії індивідів у конфліктній ситуації і її вирішення. Даний підхід ґрунтується на іграх типу «дилема в'язня». Вирішенню завдання суттєво сприяють експериментальні умови, які є чітко контрольованими. Різноманітність стилів поведінки особистості в конфліктній ситуації об'єднуються в два основних типи поведінки конфліктуючих сторін: кооперативна та конкурентна.

Даний підхід у системному вигляді викладений в працях американського соціального психолога М. Дойча. Вироблена вченим концепція являє собою низку соціально-психологічних підходів до проблеми конфліктної ситуації та шляхів її вирішення. Науковець висуває припущення, в основі міжособистісного конфлікту лежить несумісність основної мети і цілей учасників комунікативної взаємодії. Зазначений підхід слід віднести до мотиваційних концепцій, оскільки в ньому основний акцент ставиться на мотивах сторін, що вступають у протиборство. Прибічники теоретико-ігрового підходу переконані, що конфлікти можна вирішувати як конструктивним способом, так і деструктивним шляхом. Найбільш продуктивним у цьому контексті вважаються конфліктні ситуації, учасники яких переконані, що досягли поставлених мети і цілей.

Сучасні західні дослідники, розвиваючи і поглиблюючи ідеї теоретико-ігрового підходу, створюють у реальних групах експериментальні ситуації. Серед типів таких ситуацій науковці виокремлюють конкурентну, кооперативну і змішану ситуації. Так, в процесі навчання конкурентна ситуація

може носити мотивуючий характер. Ситуація кооперативного навчання дає більший ефект, ніж традиційне індивідуальне навчання [13, с. 58].

2. Іншим підходом у сучасній психології до вивчення природи конфлікту є теорія організаційних систем. Ця концепція виникла як альтернатива уже згаданій теорії ігор і результат критичних міркувань стосовно запропонованих нею рішень. Напрацьований низкою вчених (Р. Блейк, Дж. Моутон і К. Томас) підхід до проблеми міжособистісного конфлікту на основі організаційних систем – це оригінальна програма дослідження стилів конфліктної поведінки індивідів у реальних ситуаціях. З поєднанням установок на ставлення до опонента комунікативної взаємодії і орієнтація на досягнення власних цілей автори цього підходу визначили п'ять основних стратегій поведінки, можливих у ситуації конфлікту: суперництво, пристосування, уникнення, компроміс, співробітництво [3, с. 61].

У ході зміни конфліктної ситуації з потенційної в актуальну конфлікт може розвиватися як прямий або опосередкований, конструктивний стабілізуючий або неконструктивний. Неконструктивний міжособистісний конфлікт виникає у тому випадку, коли одна із сторін конфлікту (опонент) використовує у практиці морально засуджені суспільством методи боротьби, прагне морально і словесно придушити партнера, дискредитує і принижуючи його в очах оточуючих людей. Переважно це викликає опір іншої сторони конфлікту, комунікативна взаємодія супроводжується взаємними образами, вирішення проблеми, що виникла між конфліктними сторонами, стає неможливим, руйнуються раніше усталені міжособистісні відносини.

У психологічній науці конструктивним міжособистісним конфліктом вважається такий конфлікт, при якому протидіючі сторони не виходять за межі ділових аргументів, відносин і не торкаються особистісних якостей протилежної сторони. При цьому можуть спостерігатися різні стратегії поведінки. Р. Блейк і Дж. Моутон виокремлюють наступні стратегії поведінки особистості в конфліктній ситуації:

- стратегія співробітництва, націлена на пошук рішення, що задовольняє інтереси втягнутих у конфлікт сторін;

- стратегія пошуку компроміс – врегулювання розбіжностей шляхом налагодження взаємодії і взаємних поступок;

- стратегія уникнення, що полягає в бажанні опонентів вийти з конфліктної ситуації, не поступаючись, не вирішуючи конфлікт, але і не наполягаючи на своєму;

- стратегія пристосування, яка передбачає згладження протиріччя, шляхом прийняття поступок своїх власних інтересів [3, с. 63].

3. На межі 1960-1970-х років формується самостійний напрям з дослідження переговорного процесу як невід'ємної частини конфліктної взаємодії протидіючих сторін. Сьогодні теорія і практика переговорного процесу розглядаються науковцями як один з найбільш перспективних напрямків прикладної психології. Практичні дослідження науковців зосереджені переважно на вирішенні двох ключових проблем:

- з'ясуванні сукупності умов, що сприяють прийняттю конфліктуючими сторонами рішення приступити до переговорів;

- дослідженні переговорного процесу, коли сторони конфлікту вже прийняли остаточне рішення про пошук взаємовигідних угод [16, с. 168].

Сьогодні технологія переговорного процесу є найбільш розробленою. Умовно у вітчизняній науці можна виділити три періоди в дослідженні конфлікту.

У перший період з 1930-х до середини 1970-х рр. – психологічним дослідженням конфлікту були характерні фрагментарність, розрізненість, прикладний характер. У цей час не було теоретичних напрацювань, які б носили узагальнюючий характер, і могли б стати основою для формування методологічного і теоретичного підґрунтя для вивчення конфлікту.

У другій половині 1970-х рр. (другий період) почали виникати наукові студії, в яких науковці вдавалися до спроб теоретичного осмислення емпіричного матеріалу. Була запропонована і обґрунтована понятійна схема

психологічного аналізу міжособистісного конфлікту. До середини 1980-х років у наукових джерелах сформувалося кілька підходів до вивчення конфлікту: організаційний, діяльнісний і особистісний.

На рубежі 1980-1990-х років і по сьогодні (третій період) на основі вже наявних наукових напрацювань методологічного і загальнотеоретичного характеру починається інтенсивне вивчення конфлікту.

Отже, наукове дослідження феномену конфлікт у вітчизняній та зарубіжній літературі має тривалу історію. Дослідження даного поняття пройшло шлях від ігнорування до усвідомлення важливості та необхідності ґрунтовних знань з приводу цього питання. Конфлікт продовжують активно досліджувати, адже багато аспектів потребують подальшого вивчення.

Висновки до розділу 2

Конфлікт – це гостре зіткнення опозиційних інтересів, цілей, поглядів, що призводить до протидій суб'єктів конфлікту і супроводжується негативними почуттями з їх боку. Зіткнення суб'єктів відбувається в процесі їх взаємодії: в спілкуванні, діях, спрямованих один на одного, і поведінці.

У сучасній психологічній науці існують численні класифікації конфліктів. Підставами для них можуть бути: джерело конфлікту, зміст, значимість, тип вирішення, форма вираження, тип структури взаємин, соціальна формалізація, соціально-психологічний ефект, соціальний результат. Конфлікти можуть бути приховані та явні, інтенсивні та стерті, короточасні і затяжні, вертикальні і горизонтальні і та ін.

Поняття конфлікту цікавило та продовжує цікавити багатьох вчених, зокрема соціологів, конфліктологів та психологів. На даний момент «конфлікт» є досить дослідженим питанням, проте з точки зору лінгвістики це питання не є достатньо дослідженим.

Дослідження феномену конфлікт у вітчизняних та зарубіжних наукових джерелах має тривалу історію. Великий теоретичний та емпіричний матеріал, накопичений за майже 100-річний період, відбивається в різноманітті підходів і

теоретичних парадигм. Можна умовно виділити два етапи в історії вивчення конфлікту: 1) початок ХХ століття – 1950-ті роки; 2) кінець 50-х років ХХ століття – початок ХХІ століття. На рубежі 1980-1990-х років і по сьогодні (третій період) на основі вже наявних наукових напрацювань методологічного і загальнотеоретичного характеру починається інтенсивне вивчення конфлікту.

Вивчення поняття «конфлікт» пройшло шлях від ігнорування до усвідомлення важливості та необхідності ґрунтовних знань з приводу цього питання. Конфлікт продовжують активно досліджувати, адже багато аспектів потребують подальшого вивчення.

РОЗДІЛ З ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛО НА ПОЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «КОНФЛІКТУ»

3.1. Опис ЛО, які позначають поняття «конфлікт», зібраних на матеріалі словника «Thesaurus of English Words and Phrases»

Структурно змістовною одиницею свідомості, що акумулює базисні уявлення про конфлікт, служить поняття *conflict*. До основних характеристик поняття відносяться багатовимірність, цілісність, універсальність, константність, етнокультурна маркованість і вербалізованість. На підставі даних ознак поняття *conflict* постає як ментальне національно-специфічне утворення, планом змісту якого є вся сукупність знань про феномен конфлікту, а планом мовного вираження – сукупність мовних одиниць, що номінують і описують даний об'єкт.

Поняття *conflict* володіє складною семантичною структурою, що представляє собою впорядковану сукупність різноманітних характеристик, кожна з яких містить певну інформацію про феномен конфлікту. Ядром сучасної семантичної структури поняття *conflict* є його понятійний вимір, оскільки воно за своєю суттю є певним об'єктивним прототиповим уявленням про явище конфлікту, що є результатом загальноприйнятої колективної концептуалізації і категоризації досвіду і у тому числі сукупність конкретних істотних ознак даного об'єкта пізнання, що дозволяють всім носіям лінгвокультури ідентифікувати яке-небудь явище як конфлікт.

Для сучасної мовної поведінки носіїв англійської мови частотною є конфліктність, яка виявляється у образливому спілкуванні; словесному вираженні негативних емоцій, почуттів або намірів в образливій, грубій, неприйнятній в даній мовній ситуації формі. Мовну конфліктну поведінку як спосіб мовної дії слід віднести до сфери комунікативної діяльності людини, в якій перетинаються інтереси психології спілкування, пропаганди, масової комунікації, реклами і політики. Конфліктність мовця може виявлятися як в

різних типах спілкування (міжособистісне, групове, масове), так і в будь-якому дискурсі незалежно від тимчасових і національних факторів.

В основі конфліктної мовної поведінки лежить установка на суб'єктно-об'єктний тип спілкування і негативний вплив на адресата. Основна ознака такої поведінки є агресивність.

Словник «LongmanDictionaryofContemporaryEnglish» поряд із загальним описом ЛО aggressive як behaving in an angry threatening way, as if you want to fight or attack someone; someone who is aggressive, very determined to succeed to get what they want наводить низку синонімів, що описують поведінку людей, загальний зміст якої можна об'єднати словом «такий, що загрожує кому-небудь або чому-небудь»:

- pugnacious – very eager to quarrel or fight with people;
- militant – those who are willing to use strong or violent action in order to achieve political or social change;
- quarrelsome – who likes quarrelling;
- hostile – angry and deliberately unfriendly towards someone and ready to argue with them; opposing a plan or idea very strongly; conditions that are difficult to live in or exist in;
- forceful – a forceful person expresses their opinions very strongly and clearly and people are easily persuaded by them [42, с. 334].

Спілкування може розцінюватися як агресивне, таке, що порушує моральні і правові норми у тому випадку, якщо комунікативний акт містить в собі такі ознаки:

- 1) відкрита демонстрація неприязного ставлення, вияв конфліктності;
- 2) вияв намірів фізичного впливу;
- 3) застосування в мовленні мовних форм, в тому числі і інвективів та зниженої лексики, які передають ворожий стан;
- 4) використання специфічних форм емоційного впливу, які принижують почуття гідності адресата.

З точки зору прагматики, в основі мовної (вербальної) агресії лежить односпрямований, емоційний, негативуючий, мовленнєвий вплив на адресата. Під мовним впливом розуміємо «комунікативний вплив, здійснюваний засобами мови, за допомогою мовних одиниць. Релевантними для вербального мовного впливу є вибір мовних засобів для вираження думки, сам зміст мовлення – його сенс, аргументація, розташування елементів тексту відносно один одного, використання прийомів мовної дії та ін. У результаті мовного впливу виникає підтекст – прихований сенс повідомлення, який побічно передається текстом» [16, с. 168].

Вербальні засоби вираження конфліктності можна класифікувати на такі групи: лексичні, граматичні, синтаксичні і текстові. Водночас слід наголосити, що експліцитно татуйовані, грубі лексичні одиниці містять агресію зазвичай у своєму основному лексичному значенні, а імпліцитно агресивні лексичні одиниці у своєму неголовному, маргінальному значенні характеризуються негативною конотацією. Відповідно, імпліцитна конфліктність виражається за допомогою різноманітних периферійних, маргінальних мовних засобів, а експліцитна – за допомогою основних, центральних [24, с. 360].

Як вияв експліцитної конфліктності науковці насамперед розглядають лексичні засоби – експресивно насичені, переважно лайливі й жаргонні слова, в яких домінує негативна оцінність. Цілком виправданими є численні спроби вчених впорядкувати цей арсенал лексичних одиниць, класифікувати їх за розрядами і типом комунікації. Зокрема, К. Булигіна й Т. Стексова як засіб реалізації вияву конфлікту та пов'язаної з ним мовної агресії називають немотивоване використання новотворів-іншомовних слів, а також проникнення у літературну мову лексики малих соціумів [9]. Комунікаційна стратегія мовної агресії характеризується зазвичай також вживанням оцінної лексики, яка виконує головним чином наступальні функції, оскільки категорія оцінки охоплює увесь лексичний масив мови і передбачає перш за все вияв ставлення адресата до предмета мовлення [27]. При цьому оцінка, закладена в знаках мовної агресії, може бути експліцитною або імпліцитною.

Для встановлення понятійної складової поняття *conflict* ми звернулися до семантичної структури лексеми *conflict* і залучили до аналізу дані словника «Thesaurus of English Words and Phrases» і авторитетних тлумачних словників сучасної англійської мови, в число яких входять як друковані, так і електронні видання останніх років.

З врахуванням когнітивного аспекту лексикографічної інформації і результатів, отриманих в ході аналізу дефініцій ЛО *conflict*, можна зробити висновок про те, що в семантичному змісті даної лексеми відображені такі аспекти поняття *conflict*:

а) соціальний аспект (конфлікт як антагоністична форма соціальних взаємин людей);

б) соціально-політичний аспект (конфлікт як війна, збройне зіткнення);

в) психологічний аспект (конфлікт як психічний стан, внутрішня криза, боротьба);

г) лінгвістичний аспект (конфлікт як конфліктний дискурс, сварка, суперечка);

д) онтологічний аспект (конфлікт як форма буття, що включає такі загальні буттєві суті, як відмінність, несхожість, несумісність);

е) літературно-художній аспект (конфлікт як принцип організації художнього твору);

ж) фізичний аспект (конфлікт як фізичне зіткнення об'єктів). Інформаційна значимість цих компонентів різна.

Виявлено, що до актуального шару поняття *conflict* відносяться перші п'ять аспектів, оскільки саме вони активно фіксуються в значеннях лексеми *conflict*. Літературно-художній аспект носить термінологічний характер, тяжіючи до знання енциклопедичного внаслідок чого він утворює пасивний (додатковий) шар поняття *conflict*. Фізичний аспект сучасного поняття *conflict* служить скоріше відгомонам початкового контексту призначення лексеми *conflict* (лат. *conflictus* від дієслова *confligere* «стикатися (про фізичні об'єкти)»). Оскільки метою нашого дослідження було вивчення активного шару

conflict, існуючого рівною мірою у вжитку всіх носіїв англомовної культури, то літературно-художній і фізичний аспекти *conflict* не є суттєвими.

Вивчення понятійного аспекту поняття *conflict* дозволяє виокремити його змістовний мінімум, що включає набір суттєвих ознак феномену *conflict*:

1) дві (або більше) сторони, які беруть участь (люди, ідеї, мотиви, принципи, інтереси і т.д.) суб'єкти конфлікту;

2) розбіжність, протиріччя як предмет конфлікту між сторонами і викликана ними опозиційність сторін;

3) протидіюча взаємодія суб'єктів конфлікту. Таким чином, базове прототипове уявлення про конфлікт в англомовній мові зводиться до визначення даного феномена як антагоністичної взаємодії двох (або більше) сторін, обумовленої певною розбіжністю або протиріччям між ними і яке проявляється в різних формах від сварки до війни і збройних зіткнень.

Уявлення про конфлікт в англомовній лінгвокультурі зводиться до визначення цього феномена як взаємодії сторін, зумовлених певною розбіжністю, протиборством, що проявляється в різних формах. Феномен конфлікту має кілька суміжних понять, які детально розкривають поняття *conflict*, але окремо не можуть повною мірою відобразити сутність поняття даного поняття[54, с. 190].

1. Opposition (опозиціонування) – polarity, friction, dissent, to oppose, to antagonize;

2. Confrontation (конфронтація) – clash, collision, to clash, to collide;

3. War (війна) – warfare, to war, to combat;

4. Struggle (сварка) – quarrel, argument, dispute, to disagree, to argue;

5. Quarrel (боротьба) – fight, to struggle;

6. Difference (відмінність) – disagreement, to differ, to disagree;

7. Incompatibility (несумісність) – disharmony, polarity.

Семантичним центром поняттєвої моделі *conflict* в англомовному світі виступає поняття *war*, що свідчить про ототожнення у свідомості носіїв англомовної культури уявлення про конфлікт, перш за все, як про війну або

військові дії. Даний факт пояснюється дією культурної пам'яті терміна «conflict». Термін походить від латинського слова «conflictus» (зіткнення, удар, боротьба), від дієслова «confligere» (стикатися, боротися) [28, с. 224]. На момент входження цього слова до складу англійської мови воно мало значення «війна, збройне зіткнення, боротьба». У процесі семантичної еволюції вказане значення стало периферійним, поступившись чільним місцем значенню «розбіжність, протистояння, протиріччя».

Якщо розглядати поняття *conflict* у фразеологічній системі, то можна помітити, що тут переважає значення «сварка, сваритися» (*a battle of wits, a battle of words, a running fire, merry hell, the cut and thrust, to give smb. a broadside, to pull caps, to raise the roof, to split hairs* та ін.)

З перерахованого вище аналізу випливає, що конфлікт постає як вкрай складне, заплутане явище, яке асоціюється з небезпекою, насильством, заподіянням шкоди, помстою, хитрістю, обманом: *conflict – physical fight, conflict-fire, conflict-damage, conflict - destruction, conflict-trouble.*

Лексичні та фразеологічні засоби поняття *conflict* сформували структурні і можливі сценарні параметри, характерні для даного поняття:

- учасники конфлікту – *antagonists, opponents, fighters, cat and dog, bad actor, mediator, arbitrator, looker-on;*
- причина конфлікту – *reason, cause, an apple of discord, a bone of contention;*
- підготовка до конфлікту – *to be at sword's point, to fly to arms;*
- зав'язка конфлікту – *a conflict, war, to come to blows;*
- протиборство учасників конфлікту – *to conflict, to clash, to disagree, to differ, to bump, to war, to load the dice against smb;*
- вирішення конфлікту – *to end, to stop, to solve;*
- перемога однієї зі сторін – *to win a conflict, to carry the day, to be in possession of the field;*
- поразка однієї зі сторін – *to lose a conflict, to lay down one's arms;*
- компроміс – *a truce, to declare a truce, the middle ground.*

В англійській мові також відображені основні приписи поведінки під час конфліктної ситуації:

1. Людина повинна усвідомлювати наслідки своїх вчинків, які можуть привести до конфлікту – *as you make your bed, so you must lie on it.*
2. Не слід конфліктувати даремно, якщо не впевнений в своїх силах – *never make treats if you can not carry out.*
3. Якщо конфлікт виник, необхідно продумувати свої дії – *when angry, count a hundred.*
4. В ході конфліктного протиборства не треба здаватися – *do not swap horses in the middle of the stream.*
5. Не слід втручатися в чужі конфлікти – *never fish in troubled water.*
6. Для вирішення конфліктної ситуації потрібні терпіння і прощення – *forgive and forget.*

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що поняття *conflict* в англійській мові має негативну характеристику, що пов'язано з походженням терміна, його інтерпретаціями носіями англійської мовної культури. Однак на тлі численних негативних аспектів поняття *conflict* в англійській мові виділяються три аспекти, що носять в собі позитивне ставлення до конфлікту: конфлікт – освіта, досвід (*education, experience*), позитивна зміна (*positive change*), єднання (*unity*).

В якості основних мотивів прояву мовної конфліктної поведінки слід розглядати мотиви, пов'язані з наступними потребами: самоствердження, самореалізація, самозахист. Мета мовного впливу – це певна організація діяльності людей (аудиторії або окремого реципієнта). Впливаючи на аудиторію або реципієнта, ми прагнемо виділити фактори, що впливають на цю діяльність, і вибірково впливати на них [10, с. 89].

Мовець завжди постає перед вибором – яким саме чином висловити в кожному випадку той чи інший зміст і вибір завжди робиться з урахуванням конкретної комунікативної задачі, оскільки один і той самий мовний варіант у різних умовах може отримати абсолютно неоднакові інтерпретації і навпаки –

здавалося б, різні варіанти в залежності від комунікативних умов можуть інтерпретуватися однаково [10, с. 90]. У соціально-орієнтованому спілкуванні, включаючи комунікацію, конструктивна функція такого спілкування може – в певних випадках – підмінятися деструктивною. У цьому разі з'являється мовна агресія.

У сучасному світосприйнятті людей змінюється відношення до конфлікту, що пов'язано з неприйняттям протистояння як способу існування і зростаючою цінністю мирного співіснування індивідів. Отже, понятійне поле поняття *conflict* доповнюється лексемами синонімічного ряду, що уточнюють ознаки домінантної лексичної одиниці *conflict*: *warfare, combat, engagement, fighting, (military) action, struggle; bloodshed, battle, fight, clash, skirmish, encounter; attack, offensive, campaign; hostilities; jihad, crusade*.

На рівні слова, поняття *conflict* здійснюється іменем цього поняття – лексемою «конфлікт» та її синонімами: «брань, пря, кровопролиття, м'ясорубка, погуляння, сварка, суперечка, сутичка, конфлікт, боротьба, змагання, суперництво, ворожнеча, агресія, битва»..

При співвіднесенні словникових синонімів цього поняття в англійській та українській мовах виявляється, що їх семантика практично рівнозначна, та вони покривають один одного.

Отже, у вербальному вираженні поняття *conflict* проявляються як універсальні, так і національно-специфічні риси, які відображають культурно-історичну детермінованість формування мовної картини світу певної лінгвокультури. Аналізуючи дані лексикографічних джерел, ми дійшли висновку, що семантика поняття *conflict* частково відповідає семантиці поняття *конфлікт*, і вихідна понятійна сутність понять полягає в наступному: «конфлікт – це зіткнення протилежних інтересів і поглядів, напруження і крайнє загострення суперечностей, що призводить до активних дій, ускладнень, боротьби, що супроводжуються складними колізіями».

Загальними синонімами лексичної одиниці конфлікт є такі лексеми *counteraction, contention, discord, dissension, strife, and variance*. У таблиці 2.1

представимо більш віддалені у семантичному значенні ЛО на позначення конфлікту в англійській лінгвокультурі.

Таблиця 2.1

Синонімічний ряд лексичних одиниць на позначення поняття «конфлікт» в англійській лінгвокультурі

Англійська мова	Українська мова	Англійська мова	Українська мова
battle	битва	contention	суперечка
clash	зіткнення	contest	конкурс
combat	бойовий	emulation	емуляція
competition	конкуренція	encounter	зустріч
rivalry	суперництво	engagement	заручини
strife	міжусобиця	fracas	фракас
war	війни	fray	битися
collision	зіткнення	tug-of-war	воєнний буксир
striving	прагнення	set-to	енергійно взятися
struggle	боротьба		

Аналіз проведений на матеріалі словника «Thesaurus of English Words and Phrases» дає підстави стверджувати, що синонімами ЛО *conflict* із значенням «a lack of agreement or harmony/the conflict between absolute freedom and personal responsibility» є такі лексеми: *disaccord, discord, discordance, discordancy, disharmony, dissension (also dissention), dissent, dissidence, dissonance, disunion, disunity, division, friction, infighting, inharmony, schism, strife, variance, war, warfare* [49].

Словами, пов'язаними з конфліктом зазначеної семантики, є: *clash, collision, contention, argument, altercation, competition, brawl, bicker, debate, disagreement, dispute, divide, falling-out, fissure, fight, hassle, jar, miff, mix-up, quarrel, run-in, row, spat, scrap, squabble, tiff, wrangle, incompatibility, incongruence, incongruity, incongruousness, inconsistency, inconsistency,*

inconsonance, inharmoniousness, animosity, antagonism, antipathy, cold war, enmity, hostility, ill will, rancor [49].

Синонімічний ряд ЛО *conflict* із значенням «a physical dispute between opposing individuals or groups/an armed conflict between strikers and strikebreakers» представлений такими одиницями: *battle, clash, combat, contest, dustup, fight, fracas, fray, hassle, scrap, scrimmage, scrum, scuffle, skirmish, struggle, tussle* [49].

Словами, пов'язаними з конфліктом названої конотації, є: *pitched battle, rough-and-tumble, affray [chiefly British], battle royal, brawl, broil, donnybrook, free-for-all, melee (also mêlée), mix-up, ruckus, ruction, blows, fistfight, fisticuffs, grapple, handgrips, punch-out, punch-up [chiefly British], slugfest, confrontation, duel, face-off, joust, altercation, argle-bargle [chiefly British], argument, argy-bargy [chiefly British], contretemps, controversy, cross fire, disagreement, dispute, falling-out, kickup, misunderstanding, quarrel, row, spat, squabble, tangle, tiff, wrangle, catfight* [49].

Близькою за значенням до англійської ЛО *conflict* є лексема *aggression*. У словнику «The New American Roget's College Thesaurus» [53] поняттю «aggression» відповідають такі лексичні одиниці: *offense* («посягання»), *attack* («атака»), *war* («війна»), *invasion* («вторгнення»), *belligerence* («войовничість»); підкреслюється військовий характер агресії.

Аналіз лексичних одиниць, які позначають поняття *конфлікт*, зібраних на основі словника «Thesaurus of English Words and Phrases», дав підстави говорити про кількісне наповнення поняття *conflict*. Будучи сталим явищем буття людини, феномен конфлікту у всіх його різноманітних втіленнях номінується мовною свідомістю за допомогою великої кількості лексем-субстантивів (133 одиниці) та дієслів (57 одиниць), об'єднаних навколо опорного імені *conflict* і дієслова *to conflict* відповідно.

Внаслідок аналізу значень лексем виявлених у словнику «Thesaurus of English Words and Phrases» нами було виділено 7 лексико-семантичних підгруп, що номінують такі фрагменти поняттєвого простору *conflict*, як:

- «opposition» – 31 ЛО, або 16,3% усіх виявлених лексем (*opposition, polarity, bucking, friction, dissent, dissension, to oppose, to antagonize* та ін.),
- «confrontation» – 20 ЛО (10,5 %) (*confrontation, clash, collision, to clash, to collide* та ін.);
- «war» – 17 ЛО, або 8,9 % (*war, warfare, guerrilla, to war, to combat* та ін.);
- «struggle» – 77 ЛО, або 40,5 % (*quarrel, argument, dispute, controversy, bickering, to quarrel, to argue, to disagree* та ін.);
- «quarrel» – 21 ЛО, або 11,1 % (*struggle, fight (ing), contention, to struggle, to fight, to battle* та ін.);
- «difference» – 15ЛО, або 7,9 %(*difference, disagreement, disharmony, to differ, to disagree* і ін.);
- «incompatibility» – 9 ЛО, або 4,7 % (*incompatibility, incongruity, polarity* та ін.).

Дані кількісного аналізу свідчать про те, що за номінативною активністю англословної свідомістю лідируючу позицію займає поняття *quarrel* (77 одиниць), що, ймовірно, пояснюється найбільшою поширеністю сварок і суперечок в порівнянні з іншими типами конфліктної взаємодії. Кількісне співвідношення ЛО, що позначають поняття «конфлікт», представимо за допомогою діаграми (рис. 2.1).

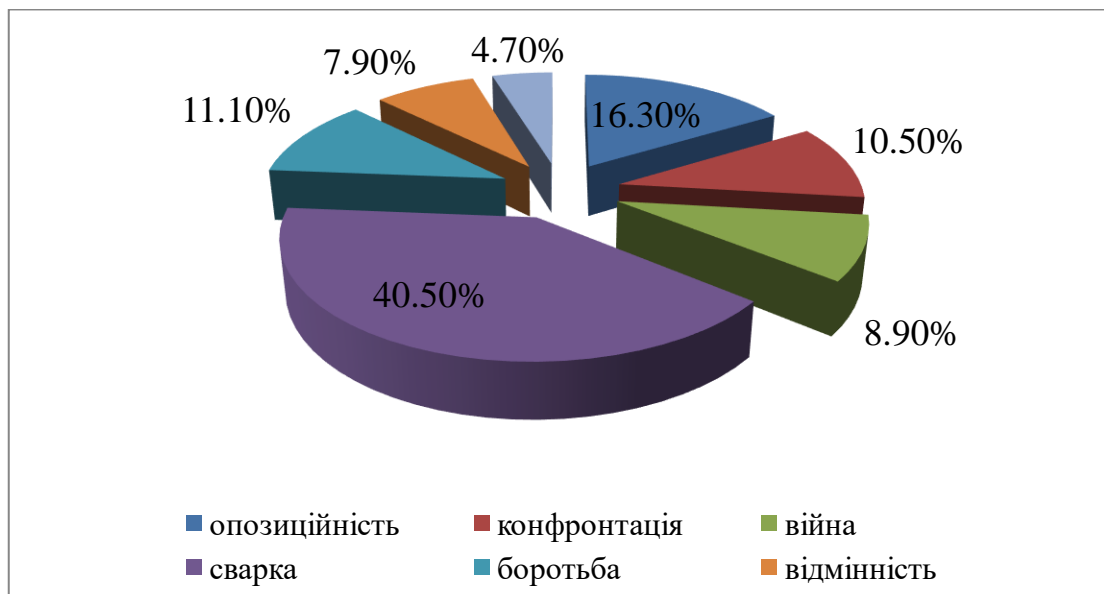

Рис. 2.1. Кількісне співвідношення ЛО на позначення поняття «конфлікт», зібраних на основі словника «Thesaurus of English Words and Phrases»

У словнику «Roget's Super Thesaurus» помітно виділяються дві групи лексем, що відносяться до даного поняття. Сема «assault» («напад») включає в себе такі поняття: attack («атака»), offensive («наступ»), raid («набїг»), invasion («вторгнення»), blitzkrieg («блискавична війна»). Група hostility («ворожість») поділяється на offensiveness («наступальний характер»), violence («насильство»), belligerence («войовничість»), combativeness («войовничість»), pugnaciousness («безглуздий характер»), fight («бїй») [47].

У конфліктній ситуації англійські комуніканти можуть дивитися на партнера по комунікації з презирством (*contemptuously*), погляд може бути злим (*angry*) або підозрілим (*suspicious*). Крім того, для конфліктних ситуацій характерний жорсткий, колючий, ворожий і т.д погляд. Погляд є одним з маркерів конфліктного дискурсу для англійської лінгвокультури. Різкість, злість і презирство, яке він висловлює, створюють атмосферу конфронтації. Саме злість і гнів є основними негативними емоціями в англійській лінгвокультури. У словнику «Thesaurus of English Words and Phrases» [48, с. 349-351] слова розташовані за тематичним принципом й у рубриці «anger» поміщено близько 300 синонімів і синонімічних утворень, які виражені різноманітними частинами мови, відносяться до різних стилів і позначають різні відтінки гніву.

З психологічної точки зору, злість – почуття недоброзичливості, роздратування, гніву; лють. Це відчуття виражає сильну емоцію, яка спрямована на певний об'єкт. Злість може виникати як реакція на ситуацію, що перешкоджає вирішенню потреби, у тому числі у зв'язку з фізичною чи психологічною травмою. Злість є базовою емоцією, що виникає в хвилини небезпеки [23, с. 78]. Вона мобілізує всі ресурси людини та спонукає діяти. Залежно від причини агресії злість може бути опосередкована різними системами: лімбічна відповідає за майже несвідому реакцію на сумну чи

небезпечну подію, а складніша, кортикальна – за контрольовану справжню агресію. Тому ще на рівні нейронних сигналів різні фактори запускають свою форму агресії, і якщо на «фізіологічному» етапі людина нічого не може з цим вдіяти, то розібратися з тим, що відбувається далі можливо [27].

Злість, як правило, тягне за собою появу конфліктної ситуації. На підтвердження цього було помічено, що іменник *anger* і прикметник *angry* зустрічаються в більшості контекстів опису конфліктних ситуацій в англійській лінгвокультурі («Isabel always looked like a child when she was angry») [38]. Це доводить, що гнів є найточнішим емоційним відображенням відчуттів під час конфлікту. Дана негативна емоція є основою конфлікту, без якої його б не існувало. Такий емоційний прояв може виражатися за допомогою інших синонімічних іменників, наприклад, *ferocity*.

Емоція, що передається іменником *ferocity*, означає більше, ніж просто злість, а саме гнів («*savage fierceness*») [39]. З гнівом впоратися набагато складніше. Нестійка психіка робить людину запальною, і вона починає гнівно реагувати на всі дратівливі дії або висловлювання.

Дієслово *infuriate* має значення приводити до сказу («*to make someone very angry and furious*») [41]). Він використовується, щоб показати, яким чином слова і дії одного комуніканта впливають на іншого.

В англійській мові всі відтінки злості можуть бути виражені іменниками *rage* та *anger* або дієсловом *to get angry*. Стан, який вкладений в семантиці цих слів, є результатом почуття агресії, роздратування і невдоволення, що спонукають до брутальних дій.

В англійській мові знаходимо й інші ЛО на позначення гніву: *fury* – лють, гнів, шаленство, сказ, фурия, сварлива жінка; *rage* – лють, гнів, раж, сказ, шаленство; *anger* – гнів, злість, лють, роздратування; *wrath* – гнів, лють, глибоке обурення; *ire* – гнів, лють, досада; *rampage* – лють, шаленство, сильне збудження; *frenzy* – безумство, шаленство, сказ, стервозність, лють, буйне марення; *furor* – фурор, гнів, лють; *bate* – лють, сказ, гнів; *furiousness* – сказ, лють, гнів; *furore* – фурор, лють, гнів; *rabidity* – скаженість.

Крайній ступінь прояву агресії – гнів і ненависть – також є характеристикою конфліктного дискурсу. Нерідко у конфліктних ситуаціях брехня нестерпна для комуніканта, тому в його мовленні може виявлятися ненависть до співрозмовника, причому вона іноді може бути невиправданою та інфантильною (*enfantin (childish) – which does not suit than to a child, who is of the intellectual level of a child*).

Специфікою зовнішнього прояву таких почуттів, як злість, гнів, ненависть і дратівливість, є зміна кольору обличчя під впливом негативних емоцій. Це неконтрольований процес. Найчастіше обличчя стає червоним від злості: *face reddened; his face turned crimson*. Існує усталена фраза *A person's face become flushed, especially through embarrassment*. Названі емоції можуть відобразитися на обличчі також через його фіолетовий колір – *purple face*. У результаті конфлікту обличчя людини реагує на гнів, ненависть та інші негативні емоції, стає зовсім червоним, що пояснюється фізіологією людини.

Необхідно відзначити, що колір обличчя може бути вираженим як прикметниками (*rouge, purple, crimson*), так і дієсловами (*redde, flushed, break out, flash, blaze up, flame up, burst into flame, flush, blush, ruddle, reddle*). Відтінок кольору обличчя залежить від ступеня роздратування: чим він більший, тим більше розширюються кровоносні судини, і обличчя особи, яка опинилася у конфліктній ситуації, стає спочатку червоним, потім багряним. Проте, зміна кольору обличчя не є абсолютною характеристикою конфлікту. Це залежить від того, наскільки людина напружена під час сварки і від її біологічних особливостей.

Вегоме місце в системі екстралінгвістичних способів репрезентації універсальних рис конфлікту займає те, як людина говорить, тобто тон голосу, її характеристики і почуття, які особа відчуває. Голос під час конфлікту не може залишатися незмінним, найчастіше тон голосу збільшується разом зі збільшенням напруги: *raising the tone*.

В англійській лінгвокультурі комунікантів під час конфлікту нерідко розмовляють на підвищених тонах і кричать: «E! so go, old horse of return!» [49].

Дієслова *scream, yell, speak in a voice* у своїй семантиці мають певні відмінності. Так, *scream* більше використовується в значенні «скрикнути» («*to pronounce in a loud voice while showing a feeling lively*»), тоді як *yell* передає значення «кричати під впливом негативних емоцій» («*force your voice, speak very loudly under the effect of nervousness, anger*») [49]. Відповідно, з *exclaim* вживаються короткі, швидкі окличні фрази, тому що в семантиці цього дієслова покладено коротку дію.

Проте, англійці володіють деякою особливістю: вони можуть не просто кричати, а вигукувати в силу того, що злість і роздратування менш контрольовані в порівнянні з такими ж емоціями у представників інших лінгвокультур: «*Well say now! ... exclaimed Raoul, fierce. Say fast!*» [49], «*Oh and then stop with your exit points !!!!!, she exclaims in sniffing*» [49]. Дієслово *cry out* є синонімом *exclaim* і позначає скрик або вигук з метою показати своє обурення і незадоволення «*manifest by cries, exclamations his indignation*». Найчастотнішими дієсловами при передачі поняття «конфлікт» є: *to shout, to argue, to oppose, to fight* та ін.

Конфліктність ситуації в англійській лінгвокультурі може передаватися шляхом використання таких іменників: *brutalement, vigilance, militancy, aggression, counteraction, confrontation, dispute* та ін.

Прийменниками, які характеризують мовлення в конфліктній ситуації, є такі: *cruel, gloomy, sullen, irritated, angry, shrill* та ін. Голос людини, яка конфліктує, може бути сумним: *Puis, il reprit d'un ton bourru* [49]. Так само можна охарактеризувати погляд людини, яка конфліктує: *The guy pierced the opponent with a sharp look.*

Крім прикметників і дієслів додаткову характеристику манери спілкування у конфліктній ситуації може бути позначені прислівниками способу дії: *forcibly violemmently, cruelly, brutally menacingly* та ін. Продемонструємо прикладом:

He shouted so violently: 'If you don't stop, I go down and I I will know how to stop you; For God Sake! she let go brutally [49]. Прислівник *forcibly* дає

зрозуміти, що людина кричить щосили, а *cruelly* надає мові відтінок злості і жорстокості.

Лексичні одиниці на позначення поняття «конфлікт» в англійській мові наведено у додатку А.

Отже, є вияви деструктивної, наступальної, домінуючої мовленнєвої поведінки, комунікативно-прагматичною метою якої є підпорядкування настанов адресата інтересам відправника повідомлення та спричинити конфлікт. У сучасній англійській мові функціонує багато ЛО, які позначають поняття «конфлікт», про що свідчать виявлені в словнику «Thesaurus of English Words and Phrases» дані. Аналіз цих даних дає підстави стверджувати про кількісне наповнення поняття *conflict*. Будучи сталим явищем буття людини, феномен конфлікту у всіх його різноманітних втіленнях номінується мовною свідомістю за допомогою великої кількості лексем-субстантивів (133 одиниці) та дієслів (57 одиниць), об'єднаних навколо опорного імені *conflict* і дієслова *to conflict* відповідно.

3.2.Опис ЛО, які позначають поняття «конфлікту», зібраних на основі серіалу «Suits» 1-2 сезон

Матеріалом дослідження ЛО на позначення поняття «конфлікт» послужив американський комедійно-драматичний серіал «Suits» («Форс-мажори») 1-2 сезон. Сюжет серіалу побудований на тому, що успішний юрист Харві Спектр найняв собі помічника Майка Росса, який не має юридичної освіти.

Специфіка аналізованого серіалу обумовлює потребу широкого вживання героями фільму лексичних одиниць на позначення поняття конфлікту. Аналіз текстового матеріалу серіалу засвідчує, що у фільмі вжито лексичні одиниці, які вживаються на позначення поняття конфлікт, при з'ясуванні професійних питань, а також з'ясування відносин між героями на побутовому рівні. До таких лексем відносимо: *competition, confrontation, dispute, discussion, quarrel, altercation, war* та інші. Продемонструємо прикладми:

*We need to end the **conflict** between the parties immediately; We all **struggle** spiritually, gentlemen.*

Аналіз значень виявлених у серіалі «Suits» лексичних одиниць дав можливість згрупувати їх як і ЛО зібрані на матеріалі словника «Thesaurus of English Words and Phrases» у 7 тематичних підгруп, що позначають відповідні фрагменти поняттєвого простору *conflict*. Розглянемо їх та наведемо приклади із серіалу «Suits»:

– лексеми, які відносимо до підгрупи «опозиціонування», налічують 8 ЛО, або 16,0 % усіх виявлених лексем (*polarity, bucking, friction, dissent, to oppose, to antagonize* та ін.). Як-от у тексті фільму: *No no, 'cause my **dissent** is to stop the madness; Maybe you're right in **bucking**'us* [51];

– підгрупу «конфронтація» наповнюють 5 ЛО (10,0 %) (*disagreement, clash, confrontation, collision, to collide*). Майклу Россу належать така фраза: *There has been a **collision** on the southbound stretch of the motorway* [51];

– підгрупа «війна (збройне зіткнення)» мало представлена у тексті серіалу. Нами було виявлено лише 2 ЛО, або 4,0 % (*war, to combat*). Розглянемо їх у контексті: *I don't like change, but I don't like being **at war** with my neighbors either; In addition, concrete efforts are needed **to combat** competitors* [51];

– лексико-семантична підгрупа «сварка (суперечка)» є найчисленнішою, вона налічує 24 лексичні одиниці, що становить 57,0 % усіх виявлених лексем на позначення поняття *conflict* (*ergotism, row, argument, altercation, quarrel, dispute, controversy, bickering, to quarrel, to argue, to disagree* та ін.). Для наочності наведемо кілька прикладів із серіалу: *Well, they said there was a **row** sometime last week; She had no intention to quarrel with him; They seem to have patched up their quarrel* [51];

– підгрупа «боротьба» представлена 7 лексемами, що становить 14,0 % усіх проаналізованих ЛО на позначення поняття *conflict* у серіалі «Suits» (*fight (ing), to fight, to struggle, contention to battle* та ін.). Продемонструємо прикладами із серіалу: *We all **struggle** spiritually, gentlemen; He should know we have ways **to fight**; You can't **break** the rules and justify it by someone else breaking the rules; I'm glad there's someone who **pisses** you off more than me* [51];

– «відмінність (несхожість)» – 3 ЛО, або 6,0 % (*difference, disharmony, disagreement, to differ, to disagree* та ін.). У наступному реченні присутня лексема, яка входить до лексико-семантичної підгрупи «відмінність»: *That is the difference between you and me, you wanna loose small, I wanna win big; The reported incidents differ substantially as to their nature and gravity* [51];

– підгрупа «несумісність» є найменш чисельною і представлена лише однією лексемою (2,0 %) *incongruity*: Харві Спектер звертається до свого компаньйона Бредлі Куппера: *You didn't solve the case, but you did notice the incongruity of the scuff marks* [51].

У результаті кількісного аналізу було встановлено, що за номінативною активністю домінують лексичні одиниці, які наповнюють підгрупу «сварка (суперечка)». Ця підгрупа охоплює аж 24 лексеми, що, відповідно становить 57,1 % усіх аналізованих слів у фільмі. Можна припустити, що подібна висока частотність вживання означених лексем пояснюється високою поширеністю суперечок і сварок, які точаться між героями серіалу в порівнянні з іншими типами конфліктної взаємодії. Кількісне співвідношення лексичних одиниць, які позначають поняття «конфлікт» у серіалі «Suits», представимо у вигляді діаграми (рис. 2.2).

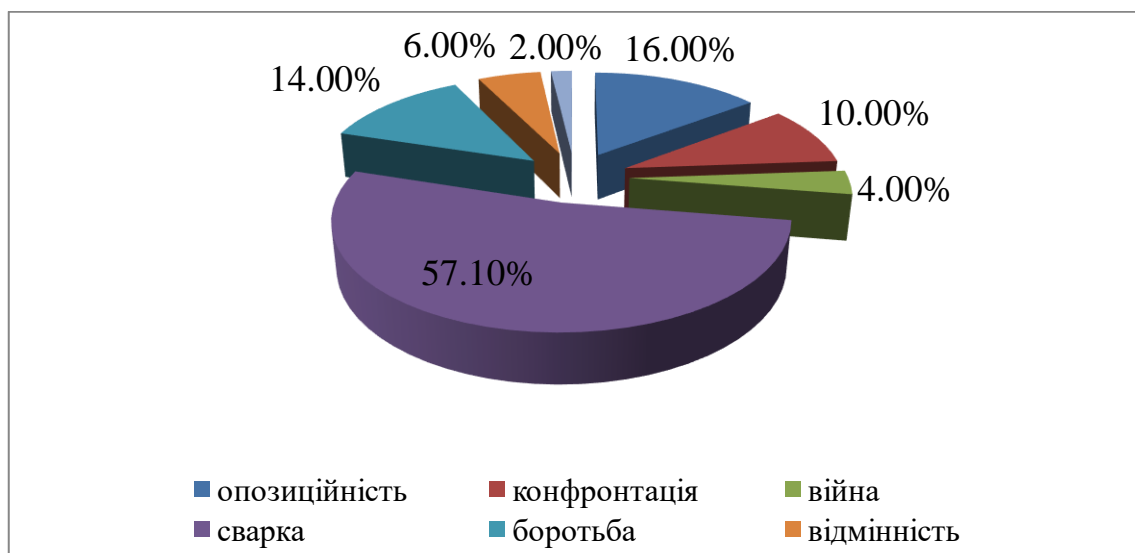

Рис. 2.2. Кількісне співвідношення ЛО на позначення поняття «конфлікт», виявлених у серіалі «Suits» (1-2 сезон)

Щодо морфологічного аспекту проаналізованих лексем на позначення поняття «конфлікт» у серіалі, то нами відповідно було виявлено 22 одиниці іменників (44,0), 12 прикметників (24,0 %) і 16 дієслів (32,0 %)

У рамках групи, що позначає конфліктні дії, можна виділити окрему лексико-семантичну групу, представлену назвами семантики «протидія»: *investigation; violation; disposition; objection* та ін.

Окремою групою слід виокремити лексичні одиниці, які позначають психологічний і фізичний стан конфліктуючих осіб. Такими ЛО є: *anger, hatred, condemnation, rage* та інші. Такі лексичні одиниці дають змогу краще зрозуміти почуття героїв, які вступають у конфліктні ситуації. З уст головного героя серіалу «Suits» Гарві Спектра зриваються такі слова: *Your hatred came from fear, not strength* [51].

Нами були також виокремлені групи лексичних одиниць, які вжиті у серіалі на позначення таких видів конфлікту:

– побутовий: *altercation, competition, confrontation, dispute, discussion, quarrel, war, scratch, to cut, to differ, to quarrel* та ін. Наприклад: *I promise the fight in the kitchen will still be the same* [51]; *You got me yesterday* [54] тощо;

– виробничі: *violation, disposition, struggle, quarrel, capitulate, gnaw, fend off, incite, attack* та ін. Наприклад: *Your professionalism is starting to make clients nervous* [51]; *Evans does not like to lose. So, now the gloves are off* [51];

– політичні: *controversy, majority, nonsense, confrontation, compromise* та ін. Наприклад: *But for the sake of argument, let's suppose that Republicans do gain at least six seats and win the majority* [51].

У фільмі звучать інші слова, що містять лексичні одиниці на позначення стану суб'єкта конфлікту: «...*in a state of painfully suppressed rage*». В згадуваному контексті вживання іменника *rage* дає зрозуміти, що учасник комунікації хоча і веде себе чемно, але з великими труднощами намагається придушити в собі почуття гніву. Навіть Харві Спектер здатен виявити свої негативні емоції у конфліктній ситуації, як-от: *I never knew myself capable of such rage* [51].

Розглянемо короткий діалог між Майком Россом і Харві Спектером. Тут герої вживають лексичну одиницю *violations*, яка належить до одиниць, що вербалізує досліджуване поняття:

Harvey: *Although backdating options is legal, **violations** arose related to disclosures under IRC Section.*

Mike: *You forgot about Sarbanes-Oxley [51].*

Harvey: *The statute of limitations renders Sardanes-Oxley mute post-2007.*

Найуживанішою лексичною одиницею в серіалі «Suits», що виражає дію суб'єкта – учасника конфлікту, є дієслово *to fight*, за ним слідують лексеми *oppose, argue, disagree*. Продемонструємо прикладами з тексту серіалу: *We will strongly **oppose** any efforts to reverse progress; I understand your point, but I totally disagree [51].*

В аналізованому серіалі багато лексичних одиниць на позначення конфліктних дій, як-от: *conflict, argue, compete, dominated, scratch, stab, attack, beat, fight* та інші. У наступному уривку лексичні одиниці виражають конфліктну дію героїв серіалу – *stab* і *dominated*. Наведемо фрагмент з тексту серіалу:

*Doing your job well is not all. Understanding also includes that things like dinner for colleagues really do matter, even if you think they don't. You tried to **stab** me this morning by coming and going to work whenever I wanted. Do you know why I can do that? When I came here - I **dominated**, they thought I worked a hundred hours a day. Now, no matter when I come, no one doubts my ability to do my job[51].*

Нерідко герої серіалу змушені підвищувати голос, щоб опоненти прийняли їх точку зору. Розмова на підвищених тонах є невід'ємною частиною конфлікту, тому по мірі гучності голосу можна судити про ступінь роздратованості учасників комунікації.

У процесі конфлікту можуть бути виражені різні відтінки того, як розмовляють між собою комуніканти. Наприклад, герої серіалу «Suits» можуть голосно говорити або навіть кричати: «*Do not touch me!*» [51]. В аналізованому контексті конфлікт виник у зв'язку з тим, що один з комунікантів сказав, що більше не любить іншого. Після безлічі образливих слів, головна героїня вже

настільки роздратована, що їй неприємні навіть дотику хлопця. Коли один із співрозмовників втрачає настільки самовладання, що готовий кричати, це вказує на те, що конфлікт вже переходить межі і навряд чи буде вирішений конструктивно. Разом з поступово наростаючою напругою зростає гучність голосу, з'являється велика емоційність і роздратування: *Yes, but you did not see it, you did not see!* [51]; *Let me finish! I've had enough, do you understand me?* [51].

Голос комуніканта, що відчуває сильні негативні емоції, може бути страхітливим, злісним: «*Go to the devil!*» [51]. Цю фразу герой промовляє приголомшливим голосом. Нерідко після закінчення конфлікту сильні негативні емоції ще залишаються, що провокує новий конфлікт. Тому героя дратує на даний момент будь-яке слово будь-якої людини. Отже, голос і манера говорити є важливою рисою, і в міру того, як змінюється голос комунікантів, можна простежити, як наростає гострота конфлікту у серіалі.

На основі наявних прикладів конфліктного дискурсу у серіалі «Suits» слід відзначити, що характерною рисою напруженої конфліктної ситуації і природною реакцією на висловлювання співрозмовника може бути емоційна виснаженість. Зокрема, в англійській лінгвокультурі вона проявляється в сльозах або стані, близькому до появи плачу.

Дорослі люди, на відміну від дітей, вміють контролювати свої емоції, однак в ситуації конфлікту це зробити складно. В силу того, що конфлікт – це напружена ситуація, деякі люди з низькою стресостійкістю можуть мимоволі заплакати від образи або фізичного болю, що є природною фізіологічною реакцією на стрес. У фільмі «Suits» конфліктні діалоги нерідко супроводжуються сльозами героїв.

...his throat was stiff with tears; She bursts into tears [51].

Проведений аналіз показав, що комуніканти у серіалі «Suits» у процесі конфлікту відрізняються за ступенем авторитарності. Їм властиві різні відтінки вимогливості, грубості, агресії. Вони також розрізняються за поведінковим і психологічним аспектам. Так, більшість героїв, які займають високі посади у компанії «Пірсон & Гардман» є вимогливими комунікантами. Це проявляється

в тому, що вони люблять наказувати або змушувати співрозмовника негайно зробити ту чи іншу дію. На лінгвістичному рівні це проявляється в частому використанні наказового способу, різноманітних фразових дієслів і стійких виразів, що передають значення дії, спрямованої на те, щоб прогнати співрозмовника, змусити його мовчати і, тим самим, виключити його зі свого особистого простору.

В першу чергу, вимогливість проявляється у великій кількості імперативних конструкцій для вираження наказу, погрози, заборони, вимоги або залякування:

You mind your own business, Evans [51].

Do not talk like that! [51].

'Let me finish! I've had enough, do you understand me? [51].

Конфліктний потенціал імперативних конструкцій полягає в семантиці дієслова, що вжите в імперативі. Найчастіше в семантиці дієслів, використовуваних в імперативі в конфліктному побутовому дискурсі, укладений пріоритет особи, яка говорить. Імператив є засобом впливу на співрозмовника. Через те, що один з комунікантів під час конфлікту вважає, що він має більш високий соціальний статус у порівнянні з іншим, комунікативний намір мовця сприймається не як рекомендація або прохання, а як наказ, команда. Наприклад, в одному з фрагментів серіалу: «*Shut that door after you!*» *So that brief interview terminated*» [51] один з учасників комунікації відволікав іншого від справ і задавав багато питань, чим викликав роздратування свого партнера, який вирішив припинити розмову. Для досягнення своєї мети він використовує в імперативі дієслово *shut*, яке має значення «закрити» («To put (a door, cover, etc.) in position to close or obstruct» [33]). У даній ситуації очевидний наказ мовця і прагнення спонукати його до того, щоб він закрив за собою двері і пішов.

Вимогливість англійських комунікантів може виражатися типовою для англійського конфлікту імперативною конструкцією «*Let me do smth!*». Дана форма не має образливого, наказного, авторитарного значення сама по собі,

тому що типовим значенням дієслова *let* є дозвіл виконати певну дію («to give permission, allow» [52]).

Відповідно, можна розглядати конструкцію *let me do smth* не як спонукання до дії, а як вираження мовцем бажання самому здійснити дію. З іншого боку, дієслово *let* може бути синонімом таких дієслів, як *to cause i to make* в значенні «примушувати щось зробити» («to cause to do something» [41]). У такому випадку ця конструкція репрезентує і позначає конфліктний намір одного з комунікантів. Так, в уже згадуваному контексті дана імперативна конструкція була вжита після того, як мовця у процесі конфлікту спробували перебити. Дана мовна поведінка одного із комунікантів викликала природну реакцію бажання продовжити свою мову таким способом і змусити співрозмовника замовкнути і дати можливість договорити.

Різні відтінки вимогливості також вербалізуються за допомогою низки найбільш частотних фразових дієслів та виразів. Було помічено, що в 3 ситуаціях з 10 вимогливість комунікантів під час конфлікту виражалася фразовим дієсловом *shut up*, яке в більшості випадків було вжите у формі наказового способу. У таких ситуаціях вимогливість трансформується в грубість:

You're talking too much. Shut up, Kyle [51];

We're saving it. We're going to build a big house some ... " Shut up. Peg! [54];

Why do not you shut up and tell him to get out [51].

Фразове дієслово *shut up* використовується тоді, коли один з комунікантів хоче змусити іншого замовкнути («to cause someone to stop speaking» [42]), припинити говорити, особливо перестати ображати. Наприклад, таке фразове дієслово часто зустрічається в аналізованому серіалі: Коли героїня починає без упину говорити нісенітницю і заважати Майклу Росу займатися дорученою справою, він зривається і двічі повторює «*Shut up, you! Shut up!*» [51]. У цій ситуації головному герою не давали слова, що і викликало таку агресивну

реакцію і призвело до виникнення конфлікту. Ця фраза є прямим наказом, і її вживання в мові розцінюється як грубість.

Про вимогливості комунікантів у серіалі «Suits» можна судити також за іншими стійкими виразами. Наприклад, за такими ідіоми *hold your tongue: It's all one to me where you go. You hold your tongue* [51]; *Hold your tongue, woman!* [51].

Наказовий спосіб в сукупності з семантикою дієслова дії *hold*, що має значення «тримати, стримувати» («to keep» [52]), є однією з причин виникнення конфліктної ситуації. Ця фраза була сказана жінці, що прибирала адвокатський офіс, тому через нерівність соціальних ролей опонентів по комунікації конфлікт не отримав продовження в силу того, що служниця просто не мала права щось відповісти. Проте, дана ідіома виходить за норми, і в будь-який інший ситуації, в якій комуніканти рівні один одному і за статусом, і за віком, вона негайно викликала б відповідну реакцію.

У серіалі «Suits» зустрічається ще одна ідіома, типова для англійського конфліктного дискурсу – *Go to the devil* [51]. Гарві Спектр, що говорить цю фразу, хоче, щоб на доїдливий компаньйон залишив його в спокої, вийшов з його кабінету і закрив за собою двері. Конфліктність цього висловлювання надає також і наказовий тон. Вимогливість і така ступінь її прояву, як агресія, ініціюють конфлікт. Ідіома *go to the devil* використовується в імперативі, щоб висловити злість або неприязнь («used in the imperative to express anger or impatience» [52]). Це дуже поширена фраза, стійкий вираз, що має негативний зміст. Подібні мовні вираження конфлікту використовуються героями серіалу, які в більшості є високо статусними особистостями, адвокатами, які закінчили Гарвард, у неформальній обстановці, коли вони добре знають один одного, тому дозволяють собі чималу грубість, що і провокує конфлікт. Слід зазначити, що даний фразеологізм в англійській мовній картині світу є образливим, але не вважається нецензурним.

Для головних героїв американського комедійно-драматичного серіалу «Suits» вимогливість і грубість є основними специфічними рисами в рамках

побутового конфлікту. На лінгвістичному рівні це проявляється у використанні імперативу, фразових дієслів і стійких виразів зі значенням «прогнати» і «замовчати» або в їх інтеграції.

Герої аналізованого серіалу намагаються проявляти меншу ступінь категоричності. Про це свідчить вживання модальних дієслів, які дозволяють тактовно вести діалог, а також стійких виразів і слів із семантикою пом'якшення категоричності. У наявних прикладах конфліктного дискурсу у серіалі модальні дієслова і модальні конструкції зустрілися в 6 ситуаціях з 30: *dare, should, would, will, can*. Семантика більшості модальних дієслів така, що вони використовуються мовцями не для того, щоб дати пораду, а щоб присоромити співрозмовника або змусити його що-небудь зробити:

Well, why should not we tell? [51];

What's more, you'd better watch out [51];

Go away and leave me alone, can not you! I hate you! [51].

Так, модальне дієслово *should* використовується в конфліктних ситуаціях для вираження морального зобов'язання. Наприклад, в прикладі, взятому з другого сезону серіалу «Suits», «*You should be ashamed of yourself!*» [51] один з комунікантів хоче присоромити свого партнера за непокору йому. Проте, щоб зробити це тактовно, вживається модальне дієслово, що знижує ступінь категоричності. Однак використання оціночного прикметника *ashamed*, що характеризує людину як безсовісну і присоромлену («Feeling shame or guilt»[52]), чинить на співрозмовника великий вплив, внаслідок чого конфлікт починає розвиватися в негативному аспекті.

Толерантність багатьох героїв серіалу «Suits», які працюють у престижній адвокатській фірмі на Манхетені, також може проявлятися на лінгвістичному рівні у використанні спеціальних стійких конструкцій або слів, що пом'якшують конфліктність. Найчастіше цю роль виконують ідіоми, які використовуються для того, щоб змусити співрозмовника піти і, як наслідок, вчасно зупинити суперечку і більше не продовжувати розмову, яка може призвести до тяжких наслідків.

Наприклад, типовою мовною одиницею в таких випадках є ідіоматичний вираз *why do not you*, після якого можуть йти інші фразеологізми, дієслова руху або фразові дієслова. Дана конструкція використовується на початку або кінці наказу або розпорядження («a question tag that is put onto the beginning or the end of a command»[52]). Наприклад, зазначена ідіома зустрічається в розмові Харві Спектера з Луїсом Літтом. Відчуваючи черговий тиск з боку колеги, головний герой бажає припинити словесну перепалку і вичерпати конфлікт. Харві Спектер говорить: «*Why do not you finish and go?*» [51]. З цієї точки зору, ця фраза формально може розглядатися як ввічлива.

Навіть перебуваючи в стані роздратування, висококваліфіковані герої-юристи не забувають про корпоративну етику і прагнуть пом'якшити свій вплив на адресата. У ситуаціях, коли людина просить іншу особу просто піти, а не грубо виганяє її, вживається нейтральне дієслово руху *go* («to move out of or away from a place expressed or implied» [42]). З іншого боку, семантично ця фраза може розглядатися як прояв сарказму і показної ввічливості.

Найбільш поширеним засобом вербалізації конфлікту в серіалі «Suits», спрямованої на активний вплив на адресата, є негативізми: *aggression, false, anger, fury, acrimony, destroy, crisis, conflict, despotism*. Продемонструємо прикладами з фільму: *I am death, vengeance and fury; If we rebuild they may destroy it again* [51].

Слід зауважити, що головним героям серіалу не завжди вдається уникати конфліктів чи згладжувати напружену ситуацію. У їхній мові зустрічаємо багато лексичних одиниць, які передають мовну агресію. У фрагментах серіалу зустрічаємо такі лексичні одиниці, що загострюють конфлікт: *pedophiles, fool, ass, stupid, screwed* та ін. Вживання даних ЛО продемонструємо такими уривками із серіалу: *Disrespectful bastards who filmed this just kept on walking and filming while other people are helping the injured* [51]; *I pay you millions and you're telling me I'm gonna get screwed; ... After your bad faith, you're mistaken; Because he's not getting that title* [51] та ін.

У конфліктних ситуаціях герої фільму нерідко вживають лексику, яка передає напругу. Приклад продемонстровано у наступному діалозі сторін, які конфліктують:

– *And why the hell not?*

– *Because I like Mr. Cooper, and my firm doesn't operate in bad faith.*

– *Well, why don't you take your pansy attitude.*

– *I'll pay someone else your money [51].*

Мовна агресія має місце у наступному діалозі:

Харві Спектер: *But the truth is your balls are in my fist.*

Бредлі Куппер: *Now I apologize if that image is too pansy for you, but I'm comfortable enough with my manhood.*

Харві Спектер: *Now get your ass in there and close the goddamn deal [51].*

Засобами вираження конфлікту в американському комедійно-драматичному серіалі «Suits» є епітети. Їх переважно використовують герої для домінування над опонентом: *snotty punks* (брудне хуліганство), *old hag* (стара карга), *dirty two-bit shamus* (брудний нікчемний поліцейський), *stinking little liar* (маленький смердючий брехун), *ugly little crook* (маленький потворний шахрай), *dirty snivelling louse* (брудна вередлива воша). За допомогою цих засобів ступінь агресії, що виражається основним словом, підсилюється (подвоюється або потроюється), як у випадку з *dirty snivelling louse*.

До лексичних одиниць на позначення поняття конфлікту відносимо вживання прикметників загальної негативної оцінки властивостей, якостей, характеристик особистості (предмета, явища), які демонструють негативне ставлення до адресата: *They can go to hell the filthy lying scum [51]*. Як свідчать наведені приклади, для оцінки використовуються ЛО тільки з тим, щоб викликати неповагу, презирство, відразу, ненависть або обурення.

Оскільки в нашому випадку ми говоримо про текст, що поєднує в собі риси правового мовлення та особливостей медійного, на додаток до лексичної складової спілкування юристів, аналізовані фрагменти містять маркери менш офіційного стилю. До них відноситься, зокрема, використання засобів мовної

агресії, характерних для розмовної мови в рамках повсякденного життя. Так, Харві Спектер промовляє наступні слова: *I'm gonna show you what a Harvard attorney can do* [51].

Для орієнтації на масового глядача одним із методів, який широко використовується в аналізованих фрагментах серіалу, є використання стилістично заниженої лексики в рамках професійної комунікативної взаємодії. Шар стилістично зниженого словникового запасу включає, з одного боку, розмовні словникові предмети: гарячий постріл, з іншого боку, використання грубих лексичних одиниць. Ненормативна лексика звучить в діалозі між Майком Россом та Робертом Зане:

- *The fact is you snookered Derek.*
- *I appreciate your condolences, Harvey, but the fact is Derek was a dick.*
- *This dickhead bet me I couldn't pass it without going to law school* [51].

Використання різких слів, які в силу офіційного реєстру взаємодій не є нецензурною лексикою, але є ненормативними лексичними одиницями, також зазначається в аналізованому матеріалі. Наприклад: Харві Спектер промовляє такі слова: *I don't give a rat's ass about his employee's right to privacy. Sorry, that's actually unfair to rat's asses* [51].

Для створення образності конфліктної ситуації у фільмі послуговуються іншим методом популяризації юридичного дискурсу серед широкої громадськості – використання метафори. Як правило, загальноживані слова стають матеріалом для метафоричного перенесення, що сприяє наближенню розмовного тону до професійного спілкування. Роберт Зане зауважує: *When I get done with her, she's going to jump at the two million* [51].

Перш за все, ми заявляємо про використання інтенсифікуючих часток. У телефонній розмові з клієнтом Харві Спектер говорить: *OK, look, this is all pretty fascinating stuff but I'm afraid I gotta get back to work. I'll make sure Serpico isn't around, waiting for you* [51]. На додаток до інтенсифікуючої частки, цей приклад також цікавий методом алюзій, а саме посиленням на американський

фільм про поліцейського Френка Серпіко, який увійшов в історію правоохоронних органів США викриттям масової корупції в міліції.

Ще однією особливістю мовлення головних героїв серіалу у конфліктних ситуаціях є використання фразеологізмів дієслова: Харві Спектер: *Fire up this laptop!* [51]. Фразові включення з'являються не лише у фрагментах діалогічного обміну між персонажами, але також і в їх професійному мовленні: щоб приховати порушення.

Елементом розмовного стилю є використання дієслова *to be* як словосполучення, як, наприклад, у випадку із словосполученням використання *to be in for smth*: Харві Спектер: *And you'll use this opportunity to show Sloane Moseley what she's in for* [51].

Інший прийом згладжування конфліктної ситуації – синтаксичний паралелізм. Паралельні конструкції, як правило, використовуються разом з лексичним повтором:

Харві Спектер: (сміється) *That's what I said.*

Роберт Зане: (сміється) *That's what everybody says* [51].

Варто відзначити, що важливими факторами комунікативної ситуації мовного акту конфлікту та агресії, що впливають на вибір мовних форм, є статусно-ролева рівність / нерівність партнерів по комунікації, дистанція спілкування між ними, а також гендерна специфіка. Вирішальну роль у виборі типу мовного акту відіграють соціальні характеристики учасників діалогічного спілкування, їх статусні і позиційні ролі, цілі, мотиви, потреби, ставлення один до одного, діяльність, в рамках якої відбувається діалог. Найбільш значущим компонентом комунікативної ситуації є її соціальний компонент, безпосередньо пов'язаний із соціальними ролями учасників комунікації.

Соціальні ролі визначаються як внутрішня, відносно самостійна система вчинків (дій), що відображають нормативно схвалений суспільством стиль поведінки, очікуваний від кожного його члена, який займає в ньому певну соціальну позицію. Соціальні ролі утворюють соціальні межі мовної поведінки і визначають мовну поведінку учасників. Слід також звернути увагу на

комплекс оперативних, лінгвістичних, паралінгвістичних і психологічних компонентів і засобів, які взаємодіють між собою, активно беруть участь у мовному спілкуванні.

Для комунікативної ситуації у серіалі «Suits» характерні два типи відносин: симетричні (спілкування на рівних з друзями, батьками, дітьми) і асиметричні (спілкування від вищого до нижчого і навпаки, мати – дочка, вчитель – учні керівник – підлеглий тощо). Офіційна або неофіційна обстановка спілкування також зумовлює вибір способів вираження конфліктогенної поведінки. Важливу роль відіграє дистанція спілкування між комунікантами у серіалі. Соціально-психологічна дистанція може розглядатися на осі «свій – чужий», тобто може бути далекою чи близькою.

Інтерпретація конфліктогенної мовної поведінки, як суттєвої частини поведінки соціального не може обійтися без врахування та аналізу гендерних ролей, які відіграє людина в кожному комунікативному акті. Сьогодні питання полягає не в тому, як говорять чоловіки і жінки, а в тому, яким чином і за допомогою яких засобів, тактик і стратегій вони створюють певні контексти, і як ці контексти впливають на успішність комунікації. У результаті дослідження конфліктних ситуацій у серіалі «Suits» (1-2 сезон) було встановлено, що жінки-героїні використовують мовний акт агресії для того, щоб «вилити» емоції на співрозмовника, в той час як чоловіки-герої серіалу в агресії переслідують, в першу чергу, контроль ситуації.

У прагмалінгвістичному розрізі мовний акт конфліктогенної поведінки у серіалі «Suits» має прямий і непрямий вираз. Відзначимо, що образа, звинувачення, загроза, груба вимога, груба відмова, побажання зла, констатація некомпетентності відносяться до прямої агресії. Докір, обіцянки, передбачення, насмішка, непряма образа, демонстрація образи виявляються при непрямій агресії.

У прямих мовних актах висловлювання з наміром загрози в якості основного елемента містять дієслова фізичної дії досконалого виду форми 1-ї особи однини майбутнього часу, які мають такі значення «позбавлення життя»,

«нанесення побоїв», «позбавлення різних прав або можливостей», які припускають певну цілеспрямовану насильницьку дію. Дієслова зазначеної семантики у формі 3-ї особи однини в складі речення, що мають суб'єкта у відповідній формі та об'єкта у формі 2-3-ї особи однини в орудно-давальному відмінку (при відповідному емоційному навантаженні), призначені для вираження погрози, наприклад: *Yes, I'll help you, you young rascal* [51].

Особливістю висловлювань непрямой агресії є використання стилістично маркованої лексики і скорочених фонетичних варіантів слів, однак наявність лайливих слів не є неухильною умовою для реалізації мовного акту загрози, але в той же час ця категорія слів застосовується досить часто. Лайлива лексика, яку вживають головні герої серіалу «Suits», є особливим способом самоствердження. Найчастіше в разі прямої мовної агресії така лексика вживається в зверненнях героїв аналізованого серіалу, наприклад: *Go on, get off a me, ya crumby bastard*[51].

Вживання такого способу прямої агресії, як образи передбачає зниження соціального статусу адресата шляхом морального впливу на його діяльність. Соціальний статус людини безпосередньо пов'язаний з використанням перлокутивного ефекту мови як засобу вербального впливу на людину. У ролі чинників перетворення аспектів мовного акту в знаряддя здійснення перлокутивного акту виступають культурологічні універсалії, що утворюють систему ціннісних орієнтирів у суспільстві і, отже, систему поняттєвих просторів мови. Вплив на особистість відбувається через вплив на її ціннісну сферу, складовою частиною якої є соціальний статус індивіда. Результатом образи є винесення оцінки про моральну поведінку або проступок адресата, наприклад у серіалі «Suits» зустрічаємо таку фразу: *You coldblooded monster You'll never get away with this* [51].

Таким чином, образа досягається шляхом використання прямої негативної номінації суб'єкта або шляхом його завідомо неправдивого обвинувачення у злочинній або аморальній діяльності.

Слід виділити і такий спосіб прояви мовної агресії, що реалізується героями серіалу «Suits» в рамках комунікативної ситуації, як груба вимога, яку людина використовує як вербальний спосіб впливу для регулювання міжособистісних відносин. Тут підкреслюються обставини, що викликали негативну реакцію, будь-які дії, які не узгоджуються з інтересами мовця, наприклад: *It's the matter of life and death If you will not wake some one up a terrible thing will happen to you*[51].

Як свідчить матеріал вибірки, конфліктність у серіалі «Suits» є специфічною формою мовної поведінки героїв, що перешкоджає ефективному спілкуванню, ускладнює повноцінний обмін інформацією, гальмує сприйняття і розуміння, що робить неможливою вироблення загальної стратегії взаємодії. Спілкування героїв серіалу «Suits» розцінюється нами як конфліктогенне, таке, що порушує моральні і правові норми у тому випадку, якщо комунікативний акт несе в собі такі ознаки:

- 1) відкритий прояв неприязного ставлення;
- 2) демонстрація намірів фізичного впливу;
- 3) застосування в мовленні мовних форм, в тому числі і зниженої лексики, які експлікують ворожий стан;
- 4) використання специфічних форм емоційного впливу, які принижують почуття гідності адресата.

Почуття гніву, ненависті, люті, злості і роздратування супроводжують конфлікт у серіалі «Suits» на всіх стадіях його розвитку. В аналізованому серіалі названі емоції проявляються в погляді, міміці комунікантів, в зміні кольору обличчя, в переході на крик, а також в їх внутрішньому психологічному стані. Крім того, конфлікт, як сильна напружена ситуація, викликає емоційну виснаженість. Її прояв у фільмі виявляється також у плачі.

Аналіз вибірки дає підстави стверджувати, що мовна агресія як конфліктний тип комунікативної взаємодії у серіалі «Suits» реалізується шляхом використання набору мовленнєвих дій, на позначення яких у сучасній лінгвістичній науці вживаються термін «мовна стратегія» і «мовна тактика» та синонімічні до них «комунікативна стратегія» / «комунікативна тактика». Мовна стратегія / комунікативна стратегія – це певна модель мовленнєвої поведінки особи, що в конкретній ситуації забезпечує найбільш повне втілення агресивного

комунікативного задуму. Механізмами розгортання означених стратегій є мовна тактика / комунікативна тактика – певні сукупності локальних прийомів та ліній мовленнєвої поведінки [28, с. 56].

Отже, характерними для реалізації агресивного комунікативного наміру в межах аналізованого серіалу будемо вважати стратегії «на пониження» – дискредитація, дискримінація, дифамація, маніпулювання з відповідними цим стратегіям мовну тактику. Роль суб'єктів мовної агресії в комунікативному просторі американського комедійно-драматичного серіалу «Suits» відведена адресату – автору висловлювання – та зовнішньому адресанту мовної агресії.

3.3. Порівняльна характеристика ЛО на позначення поняття «конфлікту» за матеріалами словника «Thesaurus of English Words and Phrases» та серіалом «Suits» 1-2 сезон

Як свідчить проаналізований матеріал (словник «Thesaurus of English Words and Phrases» та серіал «Suits» 1-2 сезон), конфлікт може бути репрезентований різними лексичними засобами і вербальна актуалізація його властивостей відбувається на рівні як прямих, так і переносних номінацій.

Компаративний аналіз лексичних одиниць на позначення поняття «конфлікт» за матеріалами словника «Thesaurus of English Words and Phrases» та серіалом «Suits» 1-2 сезон дає підстави стверджувати, що словник «Thesaurus of English Words and Phrases» пропонує значно ширший синонімічний ряд лексем, які позначають досліджуване поняття. На основі цього джерела нами було виявлено і проаналізовано 200 лексичних одиниць. Відповідно в американському серіалі «Suits» ми помітили 50 ЛО, які репрезентують поняття конфлікту.

У мовній практиці феномен конфлікту в усіх його різноманітних проявах номінується мовною свідомістю за допомогою великої кількості слів, що належать до різних частиин мови. Так, у матеріалі словника «Thesaurus of English Words and Phrases» нами було виявлено:

- 89 іменників (44,5 %);
- 44 прийменників (22,0 %);

– 57 дієслів (28,5 %), об'єднаних навколо опорного іменника *conflict*, прикметника *conflicting* і дієслова *to conflict* відповідно.

Щодо розподілу проаналізованих слів на позначення поняття «конфлікт» у серіалі, то нами відповідно було виявлено 22 одиниці іменників (44,0), 12 прикметників (24,0 %) і 16 дієслів (32,0 %). Продемонструємо це співвідношення за допомогою діаграми (рис. 2.3).

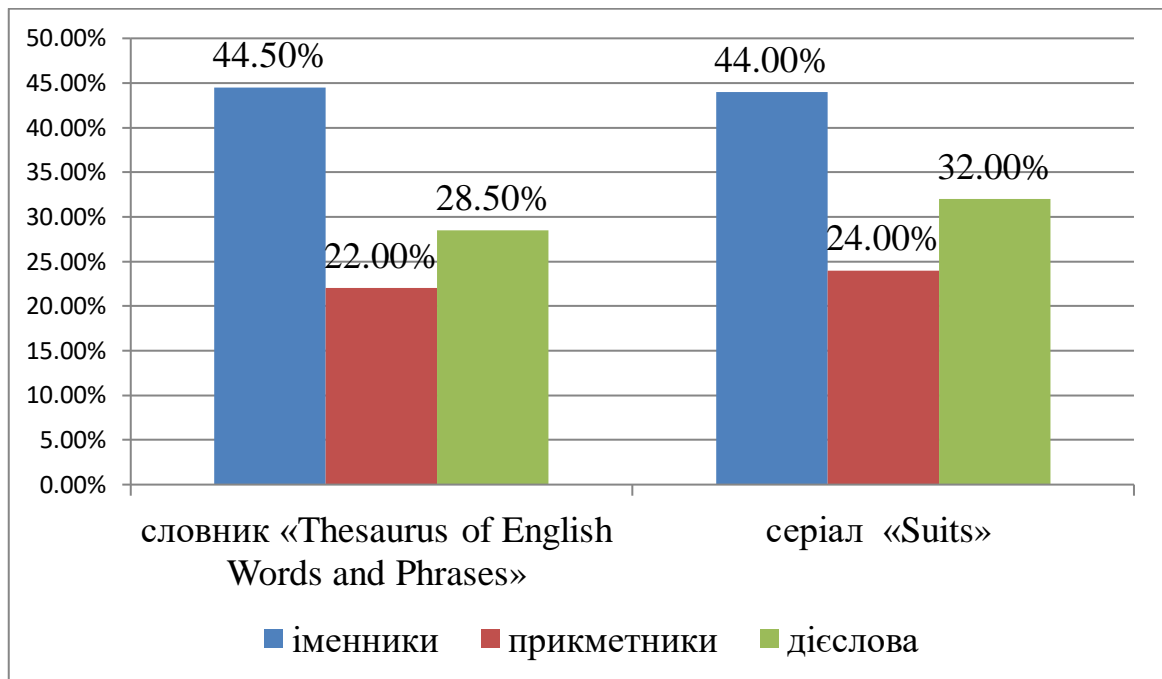

Рис. 2.3. Морфологічний розподіл лексем на позначення поняття «конфлікт» за словником «Thesaurus of English Words and Phrases» та серіалом «Suits» (1-2 сезон)

Усі лексичні одиниці, що потрапили в поле нашого дослідження, були згруповані відповідно у сім тематичних груп. У результаті проведеного аналізу семантики виявлених у словнику «Thesaurus of English Words and Phrases» та серіалі «Suits» лексем нами було виділено 7 підгруп, що номінують деякі фрагменти поняттєвого простору *conflict*. Виявлені ЛО відповідно розподілилися наступним чином. Лексеми, які називають:

- «опозиціонування», у словнику «Thesaurus of English Words and Phrases» представлені 31 ЛО (16,3 %), а в серіалі «Suits» – 8 лексемами (16,0 %);
- феномен «конфронтація» у словнику «Thesaurus of English Words and Phrases» представляють 20 ЛО (10,5 %), а у серіалі – 5 лексемами (10,0 %);

– підгрупа «війна (збройне зіткнення)» зби́рала 17 лексичних одиниць з матеріалу словника «Thesaurus of English Words and Phrases», або 8,9 %, і лише 2 лексеми з серіалу (4,0 %).

– в обох джерелах найбільшою тематичною підгрупою виявилася підгрупа «сварка (суперечка)» – відповідно 77 (40,5 %) та 24 (57,0 %) лексичні одиниці.

Наступні підгрупи є менш частотними у використанні:

- «боротьба»: 21 ЛО, або 11,1 % у словнику та 7 ЛО (14,0 %) у серіалі;
- «відмінність (несхожість)» відповідно 15 (7,9 %) та 3 (6,0 %) лексеми;
- «несумісність»: 9 ЛО, або 4,7 % у тезаурусі та 1 лексема (2,0) у серіалі.

Для наочності порівняння наведемо кількісне співвідношення лексичних одиниць на позначення поняття «конфлікт», які наповнюють виділені нами лексико-семантичні підгрупи у матеріалах словника «Thesaurus of English Words and Phrases» та серіалі «Suits» (1-2 сезон), представимо за допомогою діаграми (рис. 2.5).

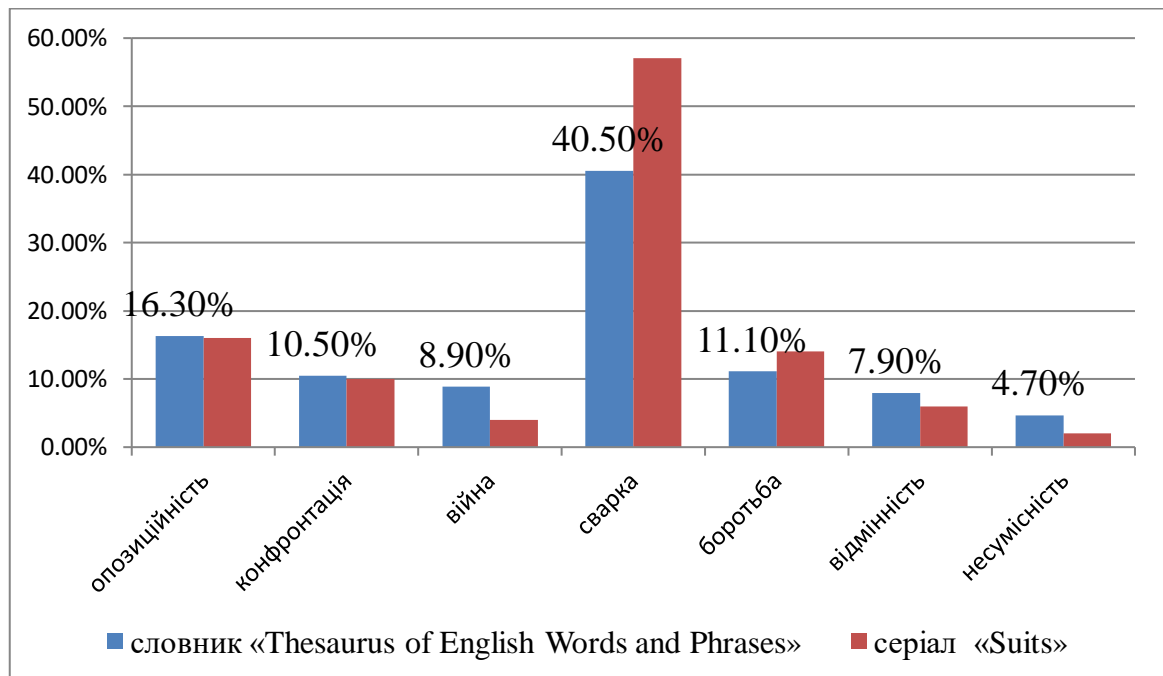

Рис. 2.5. Наповненість лексико-семантичних підгруп поняття «конфлікт» лексичними одиницями, виявленими у словнику «Thesaurus of English Words and Phrases» та серіалі «Suits» (1-2 сезон)

Отже, у ході дослідження ми прийшли до наступних підсумків:

1. Лексеми «vendetta» і «argument» знаходяться в ядрі номінативного поля поняття «конфлікт». Слова *anger, dispute, badblood, conflict, hostility, strife, grudge i quarrel* – в ближній периферії. *Violence, enmity, animosity, hatred, antagonism, rivalry, ill-will, hard feelings, contention, discord, dissension, disagreement, bickering, squabble, falling out, estrangement* належать до далекої периферії.

2. Проаналізувавши кількість вживання ЛО, які позначають поняття конфлікт, ми прийшли до висновку, що найбільш поширеною лексичною одиницею на позначення досліджуване поняття у серіалі «Suits» (1-2 сезон) є лексема *argument* і *vendetta* (по 4 повторень), на другому місці знаходиться сема *anger* (3 повторень), на третьому – *opposition* (2 повторення), менш поширеними виявилися лексичні одиниці *enmity, discord, violence* (відповідно по одному випадку вживання).

3. У процесі дослідження нам також вдалося виявити особливості вживання позначених синонімів:

– ЛО «falling out» належить до неформальної мови; слова «squabble» і «bickering» вживаються, коли мова йде про дрібні і незначні сварки («argue about petty and trivial matters»);

– ЛО «estrangement» використовується щодо сварок, зокрема, коли мова йде про сварку подружжя («an estranged husband or wife is not now living with the person they are married»);

– слово «rivalry» використовується для позначення конкуренції («a situation in which people compete with each other»);

– слова «enmity» і «strife» є формальними; ЛО «vendetta» використовується для позначення ворожнечі, коли шукають відплати вбивці («the family of a murdered person seeks vengeance murderer or the murderer's family»).

4. Ознаки конфлікту, представлені в головній та атрибутивній взаємодії лексеми. Поняття *conflict* впливає на негативне оціночне відношення мовців до конфлікту, асоціації з руйнуванням (*destruction*), смерть (*death*), пожежею,

вогнем (fire), штормом (storm), стихійним лихом (disaster) trouble), вибухом (explosion), жахом (horror), обманом (deceit), насиллям (violence), бійкою (physical fight): *Almost all today's conflicts ... completely destroy trust between communities, breaking down normal social relations.*

Висновки до розділу 3

Структурно змістовною одиницею свідомості, що акумулює базисні уявлення про конфлікт, служить поняття *conflict*. До основних характеристик поняття відносяться багатовимірність, цілісність, універсальність, константність, етнокультурна маркованість і вербалізованість. На підставі даних ознак поняття *conflict* постає як ментальне національно-специфічне утворення, планом змісту якого є вся сукупність знань про феномен конфлікту, а планом мовного вираження – сукупність мовних одиниць, що номінують і описують даний об'єкт.

Поняття *conflict* володіє складною семантичною структурою, що представляє собою впорядковану сукупність різноманітних характеристик, кожна з яких містить певну інформацію про феномен конфлікту. У семантичному змісті даної лексеми відображені такі аспекти поняття *conflict*: а) соціальний аспект (конфлікт як антагоністична форма соціальних взаємин людей); б) соціально-політичний аспект (конфлікт як війна, збройне зіткнення); в) психологічний аспект (конфлікт як психічний стан, внутрішня криза, боротьба); г) лінгвістичний аспект (конфлікт як конфліктний дискурс, сварка, суперечка); д) онтологічний аспект (конфлікт як форма буття, що включає такі загальні буттєві суті, як відмінність, несхожість, несумісність); е) літературно-художній аспект (конфлікт як принцип організації художнього твору); ж) фізичний аспект (конфлікт як фізичне зіткнення об'єктів). Інформаційна значимість цих компонентів різна.

Аналіз лексичних одиниць, які позначають поняття *конфлікт*, зібраних на основі словника «Thesaurus of English Words and Phrases», дав підстави говорити про кількісне наповнення поняття *conflict*. Будучи сталим явищем

буття людини, феномен конфлікту у всіх його різноманітних втіленнях номінується мовною свідомістю за допомогою великої кількості лексем-субстантивів (133 одиниці) та дієслів (57 одиниць), об'єднаних навколо опорного імені *conflict* і дієслова *to conflict* відповідно.

Аналіз ЛО на позначення поняття «конфлікт» в американському комедійно-драматичному серіалі «Suits» (1-2 сезон) дав можливість стверджувати про широке вживання героями фільму відповідних лексем. Аналіз текстового матеріалу серіалу засвідчує, що у фільмі вжито лексичні одиниці, які вживаються на позначення поняття конфлікт, при з'ясуванні професійних питань, а також з'ясування відносин між героями на побутовому рівні. До таких лексем відносимо: *competition, confrontation, dispute, discussion, quarrel, altercation, war* та інші.

У результаті проведеного аналізу семантики лексем виявлених нами у словнику «Thesaurus of English Words and Phrases» та серіалі «Suits» було виділено 7 підгруп, що номінують деякі фрагменти поняттєвого простору *conflict*. Виявлені ЛО відповідно розподілилися наступним чином. Лексеми, які називають «опозиціонування»; феномен «конфронтація»; підгрупа «війна (збройне зіткнення)»; підгрупа «сварка (суперечка)»; «боротьба»; «відмінність (несхожість)» і «несумісність».

ВИСНОВКИ

Теоретичне дослідження лексичних та семантичних особливостей поняття «конфлікт» в англійській мові та практичне вивчення лексичних одиниць, що позначають це поняття зібраних на матеріалі словника «Thesaurus of English Words and Phrases» та американському комедійно-драматичному серіалі «Suits» (1-2 сезон) дає підстави зробити такі підсумки.

1. Лексичне значення – це структурне утворення, яке має неоднорідну структуру. Воно організоване певним чином і являє собою сукупність ознак і компонентів, які встановлюються за допомогою процедури компонентного аналізу. До макрокомпонентів лексичного значення відносяться денотативний компонент (ДК) і конотативний компонент (КК). Денотативний компонент – це предметно-понятійна або понятійна інформація, пов'язана з відображенням позамовної дійсності, суб'єктивної або об'єктивної. У ДК закріплюються результати пізнавальної діяльності людини, пов'язані з перетворенням ознак реального предмета в ідеальну сутність. Конотативний компонент виражає відношення мовця до предмета номінації у формі емоції або оцінки денотата. Конотативний компонент включає емоційну оцінку, надмірність, образний компонент.

2. Лексичне значення слова – це не тільки його безпосередня (або опосередкована) співвіднесеність з наведеним конкретним (або абстрактним) предметом. У значенні слова (тобто в його семантичній структурі) відображені і загальні предметно-логічні зв'язки, і відносини з лексичними значеннями інших слів даної (або близькою) лексичної парадигми, і межі лексичної сполучуваності, і характер лексико-граматичної віднесеності (саме тому в словниках вказується частина мови, до якої відноситься визначене слово, а також загальні формально-категоріальні значення) і властиві слову емоційно-експресивні властивості.

3. Залежно від характеру номінативної функції, зв'язку слова з предметами і явищами дійсності розглядаються як два види (або типи)

лексичних значень: прямі, основні (головні) і переносні, приватні значення. Переносні, в свою чергу, можуть бути поділені на переносні з погаслою образністю і переносно-образні. За ступенем семантичної мотивованості виділяються два види значень слова: непохідне (невмотивоване, первинне) і похідне (мотивоване первинним, вихідним значенням, що є вторинним). Вмотивованість буває семантично пов'язана з вихідною, первинною номінацією, а також характер мотивованості похідних значень може бути складнішим: окрім зв'язку з первинним значенням істотним є загальна дериваційна залежність. За можливістю лексичної сполучуваності або виду синтаксичних відносин між словами, виділяються значення вільні і невольні. Якщо сполучуваність слів виявляється широким, то значення, якими вони володіють, є вільними. Однак «свобода» лексичної сполучуваності – поняття відносне, бо вона відрізняється предметно-логічними відносинами слів в мові

4. У лінгвістиці розрізняються семантична структура слова і структура лексичного значення слова. Перша включає сукупність окремих варіантів лексичного значення слова (лексико-семантичних варіантів), серед яких виділяються основні значення і похідні – переносні і спеціалізовані. Кожен лексико-семантичний варіант є ієрархічно організованою сукупністю сем – структурою, в якій виділяється інтегроване родове значення (архісема), диференційована видова (диференціальна сема), а також потенційні семи, які відображають побічні властивості предмета, реально існуючі або приписувані йому людиною чи групою людей. Ці семи мають вагу для формування переносних значень лексичних одиниць.

5. Семантичні відносини розглядаються з різних точок зору. До парадигматики належать угруповання слів в системі мови, основою яких виступає опозиція, – синонімія, антонімія, гіпонімія, паронімія, гніздо слів, сім'я слів, лексико-семантична група, а також найбільш загальне угруповання слів – поле. Розрізняються поля двох основних видів: 1) об'єднання слів за їх відношенням до однієї предметної області – предметні або денотатні поля, наприклад, кольоропозначення, назви рослин, тварин, міри, ваги, часу і т.д.; 2)

об'єднання слів за їх відношенням до однієї сфери уявлень або понять – понятійні або сигніфікатні поля, наприклад, позначення душевних станів людини, процесів мислення, сприйняття, можливості, необхідності.

6. Конфлікт сприймається як спосіб взаємодії, прояв соціальних відносин між людьми і країнами, боротьба, протиборство, що виникає при зіткненні несумісних поглядів, позицій та інтересів. Для вказівки на основний когнітивно-семантичний компонент структури розглянутого поняття більшість тлумачних словників у дефініції до лексеми *conflict* пропонує лексеми *disagreement, fighting, argument*.

7. Структурно змістовною одиницею свідомості, що виражає базисні уявлення про конфлікт, служить поняття *conflict*. До основних характеристик поняття відносяться багатовимірність, цілісність, універсальність, константність, етнокультурна маркованість і вербалізованість. На підставі даних ознак поняття *conflict* постає як ментальне національно специфічне утворення, планом змісту якого є вся сукупність знань про феномен конфлікту, а планом мовного вираження – сукупність мовних одиниць, що позначають і описують даний об'єкт. Поняття *conflict* володіє складною семантичною структурою, що представляє собою впорядковану сукупність різноманітних характеристик, кожна з яких містить певну інформацію про феномен конфлікту. Ядром сучасної семантичної структури поняття *conflict* є його понятійний вимір, оскільки воно за своєю суттю є певним об'єктивним прототиповим уявленням про явище конфлікту, що є результатом загальноприйнятої колективної категоризації досвіду і у тому числі сукупність конкретних істотних ознак даного об'єкта пізнання, що дозволяють всім носіям ідентифікувати яке-небудь явище як конфлікт.

8. Для встановлення понятійної складової поняття *conflict* ми звернулися до семантичної структури лексеми *conflict* і залучили до аналізу дані словника «Thesaurus of English Words and Phrases» і авторитетних тлумачних словників сучасної англійської мови, в число яких входять як друковані, так і електронні видання останніх років. З врахуванням когнітивного аспекту

лексикографічної інформації і результатів, отриманих в ході дефініційного аналізу ЛО *conflict*, можна зробити висновок про те, що в семантичному змісті даної лексеми відображені такі аспекти поняття *conflict*: а) соціальний аспект (конфлікт як антагоністична форма соціальних взаємин людей); б) соціально-політичний аспект (конфлікт як війна, збройне зіткнення); в) психологічний аспект (конфлікт як психічний стан, внутрішня криза, боротьба); г) лінгвістичний аспект (конфлікт як конфліктний дискурс, сварка, суперечка); д) онтологічний аспект (конфлікт як форма буття, що включає такі загальні буттєві суті, як відмінність, несхожість, несумісність); е) літературно-художній аспект (конфлікт як принцип організації художнього твору); ж) фізичний аспект (конфлікт як фізичне зіткнення об'єктів). Варто зазначити, що інформаційна значимість цих компонентів різна.

9. Виявлено, що до актуального шару поняття *conflict* відносяться перші п'ять аспектів, оскільки саме вони активно фіксуються в значеннях лексеми *conflict*. Літературно-художній аспект носить термінологічний характер, тяжіючи до знання енциклопедичного, тиким чином він утворює пасивний (додатковий) шар поняття *conflict*. Фізичний аспект сучасного поняття *conflict* служить скоріше відгомонам початкового контексту призначення лексеми *conflict* (лат. *conflictus* s від дієслова *confligere* «стикатися (про фізичні об'єкти)»). Оскільки метою нашого дослідження було вивчення активного шару *conflict*, існуючого рівною мірою у вжитку всіх носіїв англійської культури, то літературно-художній і фізичний аспекти *conflict* не є суттєвими.

10. Вивчення понятійного аспекту поняття *conflict* дозволяє виокремити його змістовний мінімум, що охоплює суттєві ознаки феномену *conflict*: 1) дві (або більше) сторони, які беруть участь (люди, ідеї, мотиви, принципи, інтереси і т.д.) суб'єкти конфлікту; 2) розбіжність, протиріччя як предмет конфлікту між сторонами і викликана ними опозиційність сторін; 3) протидіюча взаємодія суб'єктів конфлікту. Таким чином, базове прототипове уявлення про конфлікт зводиться до визначення даного феномена як антагоністичної взаємодії двох (або більше) сторін, обумовленої певною розбіжністю або протиріччям між

ними і яке проявляється в різних формах від сварки до війни і збройних зіткнень.

11. Аналіз ЛО на матеріалі словника «Thesaurus of English Words and Phrases» дає підстави стверджувати, що синонімами ЛО *conflict* із значенням «a lack of agreement or harmony/the conflict between absolute freedom and personal responsibility» є такі лексеми: *disaccord, discord, discordance, discordancy, dissension (also dissention), disharmony, dissidence, dissent, dissonance, disunion, disunity, division, friction, infighting, inharmony, schism, strife, variance, war, warfare*. Словами, пов'язаними з конфліктом означеної семантики, є: *clash, collision, competition, contention, altercation, argument, bicker, brawl, debate, dispute, disagreement, divide, fissure, falling-out, fight, hassle, jar, miff, mix-up, quarrel, row, run-in, scrap, spat, squabble, incongruence, tiff, wrangle, incompatibility, incongruity, inconsistence, inconsistency, inconsonance, incongruousness, inharmoniousness, animosity, antagonism, cold war, antipathy, enmity, ill will, hostility, rancor*. Синонімічний ряд ЛО *conflict* із значенням «a physical dispute between opposing individuals or groups/an armed conflict between strikers and strikebreakers» представлений такими одиницями: *battle, clash, combat, contest, dustup, fight, fracas, fray, hassle, scrap, scrimmage, scrum, scuffle, skirmish, struggle, tussle*.

12. Усі лексичні одиниці, що потрапили в поле нашого дослідження, були згруповані відповідно у сім тематичних груп. У результаті проведеного аналізу семантики лексем виявлених нами у словнику «Thesaurus of English Words and Phrases» та американському комедійно-драматичному серіалі «Suits» було виділено 7 підгруп, що номінують деякі фрагменти поняттєвого простору *conflict*. Виявлені ЛО відповідно розподілилися наступним чином. Лексеми, які називають «опозиціонування», у словнику «Thesaurus of English Words and Phrases» представлені 31 ЛО (16,3 %), а в серіалі «Suits» – 8 лексемами (16,0 %); феномен «конфронтація» у словнику представляють 20 ЛО (10,5 %), а у серіалі – 5 лексемами (10,0 %); підгрупа «війна (збройне зіткнення)» зібрала 17 лексичних одиниць з матеріалу словника «Thesaurus of English Words and

Phrases», або 8,9 %, і лише 2 лексеми з серіалу (4,0 %). В обох джерелах підгрупою, яка налічує найбільше ЛО, виявилася підгрупа «сварка (суперечка)» – відповідно 77 (40,5 %) та 24 (57,0 %) лексичні одиниці. Наступні підгрупи є менш частотними у вжитку: «боротьба»: 21 ЛО, або 11,1 % у словнику та 7 ЛО (14,0 %) у серіалі; «відмінність (несхожість)» відповідно 15 (7,9 %) та 3 (6,0 %) лексеми і «несумісність»: 9 ЛО, або 4,7 % у словнику «ThesaurusofEnglishWordsandPhrases» та 1 лексема (2,0) у серіалі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.
2. Вердиева З. Н. Семантические поля в современном английском языке. Москва: Высшая школа, 2013. 120 с.
3. Герасимчук А. А., Палеха Ю. І., Шиян О. М. Соціологія: навчальний посібник. Київ: Вид-во Європейського університету. 2004. 246 с.
4. Гришина Н. В. Психологія конфлікту. 2-е изд. СПб.: Питер, 2018. 544 с.
5. Іващенко В. Л. Типологізація енантіосемії в українській мові за критеріями «причина – наслідок», «діахронія – синхронія», «рівень мови». *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Філологічні науки. 2011. Вип. 28. С. 144–149.
6. Кардашук О. В. Семантичне поле простору як фрагмент мовної картини світу. *Наукові праці (Чорноморського державного університету імені Петра Могили)*. 2009. Вип. 85, т. 98. С. 35–38.
7. Класифікація конфліктів URL : <http://oplib.ru/random/view/848226> (дата звернення: 30.06.2021).
8. Кобець Л. К. Лексико-семантична група як складник лексико-семантичної системи. *Мова і культура*. 2012. Вип. 15, т. 4. С. 129–135.
9. Конфліктологія: навчальний посібник URL: https://pidru4niki.com/10810806/psihologiya/sposobi_poperedzhennya_virishennya_konfliktiv(дата звернення: 30.06.2021).
10. Котлова Л. О. Психологія конфлікту : навч. посібник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 112 с.
11. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: навч. посіб. для студ. філол. спец. ВНЗ. Київ: ВЦ «Академія», 2001. 368 с.
12. Кочерган М. П. Загальне мовознавство. 3-тє вид. Київ : Вид. центр «Академія», 2010. 464 с.

13. Курченко Л. М. Мовний конфлікт та ідентичність у контексті мовної політики України і європейського союзу. *Наукові записки НДУ ім.М.Гоголя. Філологічні науки*. 2016. Книга 1. С. 57–62.
14. Лексико-семантичний та синтаксичний способи вербалізації концепту АМЕРИКА. *Лінгвістичні дослідження* : збірник наукових праць Харківського педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Харків, 2016. Вип. 42. С. 163–169.
15. Литвинова Н. В. Природа и структура лексического значения слова. *Сучасні студії з романської і германської філології* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, Одеса, 15 травня 2020 року. Одеса, 2020. С.26–28.
16. Лукаш Г. Проекція конфлікту у документну мову з позицій лінгвістичної конфліктології. *Інформація, комунікація, суспільство 2019* : матеріали 8-ої Міжнародної наукової конференції ІКС-2019, 16-18 травня 2019 року, Чинадієво. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. С. 168–169. (Лінгвістичні технології інформаційної діяльності).
17. Майерс Д. Социальная психология. СПб.: Питер, 2012. 688 с.
18. Мартин Н. В. Місце оцінності у семантичній структурі слова. *Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]*. Серія: Філологічна. 2014. Вип. 48. С. 17-19.
19. Мигалець О. І. Лексико-семантична група «конфліктні дії»: системно-структурний підхід (на матеріалі української та англійської мов): дисертація канд. філолог. наук: 10.02.15. Ужгород, 2019. 293 с.
20. Мигалець О. І. Теорія конфлікту : історія та сучасність. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. Ужгород, 2018. Вип. 16. С. 98—110.
21. Новиков Л. А. Избранные труды. Т. I: Проблемы языкового значения. Москва: Изд-во РУДН, 2001. 282 с.
22. Приходько Г. І. Невербальні засоби вираження емоцій. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Серія : Філологічні науки (мовознавство). 2015. №4. С. 150—153.

23. Психологический словарь / [сост. Б. Г. Мещеряков, В. П. Зинченко]. Минск: Харвест, 2017. 854 с.
24. Руденко О. О. Психологічні особливості міжособистісних конфліктів студентів. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2010. № 7. С. 360–365.
25. Рудзевич І. Л. Психологічні засоби подолання деструктивних конфліктів педагогів із старшокласниками : автореф. дис. ... канд. психол. наук :19.00.07. Київ, 2005. 22 с.
26. Сергієнко Т.І. Конфлікти в колективі і роль керівника у їх вирішенні. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2012. № 48. С.236-241.
27. Словарь психолога-практика / [сост. С. Ю. Головин]. – 2-е изд., перераб. и доп. Минск: Харвест, 2005. 976 с.
28. Хасан Б. И. Конструктивная психология конфликта. СПб.: Питер, 2003. 495 с.
29. Чайка Л. В. Типологія вербальних конфліктів в англomовному дискурсі: поліпарадигмальний аспект: автореф. дис. доктора філолог. наук. 10.02.04 Київ, 2019. 34 с.
30. Яхно Т. П., Куревіна І. О. Конфліктологія та теорія переговорів : навч. посіб. Київ: Центр учбової літ., 2012. 168 с.
31. Burton B., Lepp M., O'Toole J. Acting to Manage Conflict and Bullying Through Evidence-Based Strategies. New York : Springer Cham Heidelberg, 2015. 206 p.
32. Cambridge Advanced Learner's Dictionary. 4th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 1852 p.
33. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/conflict> (дата звернення: 30.06.2021).
34. Campbell L. Historical Linguistics: An Introduction. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1998. 448 p.

35. Chayka, L. Structure and dynamics of verbal conflict situation (based on the English language discourse). *Odessa Linguistic Journal*. Odessa, 2018. № 12. P. 39–46.
36. Chayka L.V. Verbal conflict: semantic and grammar dimensions. *Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи*. Київ, 2018. С. 122–132.
37. Chamber's Twentieth-Century Dictionary of the English Language / ed. by T. Davidson. London: W. & R. Chambers, 1903. 1264 p.
38. Collins Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/conflict> (дата звернення: 30.06.2021).
39. Dictionary.com. URL: <http://dictionary.reference.com/> (дата звернення: 30.06.2021).
40. Fauconnier, G. Methods and Generalizations // Janssen, T. & G. Redeker (eds). *Cognitive Linguistics: Foundation, Scope, and Methodology*. Mouton de Gruyter, 1999. P. 95-128.
41. Longman Dictionary of Contemporary English. UK: Longman, 2009. 1949 p.
42. Longman Lexicon of Contemporary English. Tom McArthur. London : Longman, 1981. 910 p.
43. Merriam-Webster: Dictionary and Thesaurus. URL: <http://www.merriam-webster.com/>
44. Oxford Advanced Learner's Dictionary. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com>. (дата звернення: 30.06.2021).
45. Oxford Dictionary. URL: <https://en.oxforddictionaries.com>. (дата звернення: 30.06.2021).
46. Reverso Dictionary: translation, context, definition, synonyms. (RC) URL: [https:// dictionary.reverso.net/](https://dictionary.reverso.net/) (дата звернення: 30.06.2021).
47. Roget's Super thesaurus by Marc McCutcheon. Writer's Digest Books, 2003. 566 p.

48. Roget's Thesaurus 2000. The all Nations English Dictionary. All Nations Literature, USA. 1992. 827 p.
49. Roget's 21st Century Thesaurus URL: <http://thesaurus.com>. (дата звернення: 30.06.2021).
50. Roget's Thesaurus (1911). URL: <https://web.archive.org/web/20070202222126/http://machaut.uchicago.edu/rogets>(дата звернення: 30.06.2021).
51. SUBSLIKESCRIPT SUITS (2011–...) - EPISODES WITH SCRIPTS URL: <https://subslikescript.com/series/Suits-1632701> . (дата звернення: 30.06.2021).
52. The Free Dictionary: Dictionary, Encyclopedia and Thesaurus. URL: <http://www.thefreedictionary.com/>
53. The New American Roget's College Thesaurus in Dictionary Form by Philip D. Morehead. A Signet Book, 2001. 400 p.
54. The World Book Encyclopedia Dictionary / ed. Clarence L. Barnhart. Chicago etc., 1966 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Лексичні одиниці на позначення поняття «конфлікт» в англійській мові

1. <i>argue</i>	31. <i>strife</i>	62. <i>to bespeak</i>
2. <i>attack</i>	32. <i>variance</i>	63. <i>to argue</i>
3. <i>beat</i>	33. <i>violation</i>	64. <i>to threap</i>
4. <i>compete</i>	34. <i>war</i>	65. <i>to defend</i>
5. <i>conflict</i>	35. <i>warfare</i>	66. <i>to prosecute</i>
6. <i>disaccord</i>	36. <i>to oppose</i>	67. <i>to contest</i>
7. <i>disagree</i>	37. <i>to push</i>	68. <i>to object</i>
8. <i>discord</i>	38. <i>to sue</i>	69. <i>to solicit</i>
9. <i>discordance</i>	39. <i>to oppress</i>	70. <i>to check</i>
10. <i>discordancy</i>	40. <i>to beat</i>	71. <i>to face</i>
11. <i>disharmony</i>	41. <i>to deal</i>	72. <i>to swallow</i>
12. <i>disposition</i>	42. <i>to determine</i>	73. <i>to treat</i>
13. <i>dissension (also
dissention)</i>	43. <i>to split</i>	74. <i>to jar</i>
14. <i>dissent</i>	44. <i>to wrestle</i>	75. <i>to distinguish</i>
15. <i>dissidence</i>	45. <i>to clear</i>	76. <i>to compose</i>
16. <i>dissonance</i>	46. <i>to judge</i>	77. <i>to challenge</i>
17. <i>disunion</i>	47. <i>to divide</i>	78. <i>to stumble</i>
18. <i>disunity</i>	48. <i>to match</i>	79. <i>to secure</i>
19. <i>division</i>	49. <i>to void</i>	80. <i>to offend</i>
20. <i>dominated</i>	50. <i>to cross</i>	81. <i>to nose</i>
21. <i>fight</i>	51. <i>to top</i>	82. <i>to protest</i>
22. <i>friction</i>	52. <i>to spill</i>	83. <i>to spar</i>
23. <i>infighting</i>	53. <i>to refuse</i>	84. <i>to suppress</i>
24. <i>inharmony</i>	54. <i>to prevent</i>	85. <i>to shock</i>
25. <i>investigation</i>	55. <i>to rap</i>	86. <i>to traverse</i>
26. <i>objection</i>	56. <i>to dash</i>	87. <i>to fray</i>
27. <i>oppose</i>	57. <i>to reverse</i>	88. <i>to dispute</i>
28. <i>schism</i>	58. <i>to thrust</i>	89. <i>to retort</i>
29. <i>scratch</i>	59. <i>to strive</i>	90. <i>to interfere</i>
30. <i>stab</i>	60. <i>to tax</i>	91. <i>to thwart</i>
	61. <i>to vary</i>	92. <i>to sweep</i>